

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY OF PELOPONNESE

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων Κορίνθου
Π.Μ.Σ: «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
«Η θεωρία του Λένιν για το κόμμα νέου τύπου»

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτρης Ροζάκης
Σκλάβος Αναστάσιος
Α.Μ.: 3033201501023
Αθήνα – Κόρινθος 2016

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια των σπουδών για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης, που απονέμει το Πανεπιστήμιο Κορίνθου «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές».

Εγκρίθηκε την 21/11/2016 από τριμελή Εξεταστική Επιτροπή, αποτελούμενη από τους:

<u>Όνοματεπώνυμο</u>	<u>Βαθμίδα</u>	<u>Υπογραφή</u>
1) Δημήτρης Ροζάκης (Επιβλέπων Καθηγητής)	Λέκτορας ΠΑΠΕΛ	
2) Σωτήρης Ρούσσος	Αναπλ. Καθηγητής ΠΑΠΕΛ	
3) Βασίλειος Πεσμαζόγλου	Επίκουρος Καθηγητής ΠΑΠΕΛ	

Ημερομηνία Εξέτασης: 21/11/2016

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016 στα πλαίσια των σπουδών για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου με τίτλο «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές».

Επιβλέπων καθηγητής ήταν ο κ. Δημήτρης Ροζάκης, ενώ την τριμελή συμβουλευτική επιτροπή συμπλήρωναν ο κ. Σωτήρης Ρούσσο και Βασίλειος Πεσμαζόγλου.

Μετά την ολοκλήρωση της, επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Δημήτρη Ροζάκη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, καθώς επίσης για την πολύτιμη βοήθεια και την αποτελεσματική καθοδήγηση που μου προσέφερε, κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας αυτής.

Τους κ. Σωτήρη Ρούσσο και Βασίλειο Πεσμαζόγλου για την συμμετοχή τους στην τριμελή συμβουλευτική επιτροπή.

Τον καθηγητή κ. Αλέξανδρο Χρύση για την πολύτιμη καθοδήγησή του καθ' όλη την διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας και το πλούσιο υλικό που μου πρόσφερε.

Το σύνολο των διδασκόντων του ΠΜΣ «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές», οι οποίοι με εξέλιξαν και μου έδωσαν τα εφόδια, προκειμένου να ολοκληρώσω με επιτυχία την παρούσα εργασία.

Τέλος, την οικογένεια μου και τους φίλους μου, χωρίς την στήριξη των οποίων δεν θα ήμουν σε θέση να έχω φτάσει μέχρι εδώ.

*Στην Κωνσταντίνα,
που με εμπνέει και με παρακινεί*

«Το βασικό σφάλμα που έγινε από όσους ασκούν τώρα κριτική στο «Τι να κάνουμε;» είναι η αντιμετώπιση της μπροσούρας σε αποσύνδεση από τη συγκεκριμένη ιστορική κατάσταση μιας ορισμένης, ήδη παρωχημένης, περιόδου στην ανάπτυξη του κόμματός μας».

(Β. Ι. Λένιν, Πρόλογος στη Συλλογή Δώδεκα χρόνια)

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Πρόλογος.....	8
Η θεωρία του Λένιν για το κόμμα νέου τύπου	9
Η δομή και η οργάνωση του κόμματος	12
Η αιτία διάσπασης της ρωσικής σοσιαλδημοκρατίας.....	15
Από την κριτική της Λούξεμπουργκ στις σύγχρονες κριτικές.....	17
Η πρωτοπορία στην πράξη: Η δεύτερη επανάσταση	21
Αντί επιλόγου: Απομάκρυνση ή εξέλιξη του Μαρξισμού;.....	25
Βιβλιογραφία	28
Χρήσιμοι Όροι και Ονόματα.....	30

Πρόλογος

Στα πλαίσια παρακολούθησης του ΠΜΣ «Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές» και παρακινούμενος από την αγάπη που τρέφω για την μαρξιστική θεωρία, η οποία εν μέσω της σφοδρής οικονομικής κρίσης που πλήττει την χώρα μου εδώ και επτά χρόνια, μοιάζει πιο επίκαιρη από ποτέ, αποφάσισα να ασχοληθώ με ένα κύριο ζήτημα της μαρξιστικής-λενινιστικής παράδοσης.

Η εργασία θα επικεντρωθεί στην ρηξικέλευθη οπτική του Λένιν για το κόμμα νέου τύπου, η οποία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην δημιουργία και διαμόρφωση του κομμουνιστικού κόμματος της Ρωσίας και των υπολοίπων κομμουνιστικών κομμάτων.

Ο Λένιν αντιλήφθηκε γρήγορα την ανάγκη ύπαρξης ενός στιβαρού κόμματος, το οποίο θα αποτελέσει την πρωτοπορία του προλεταριακού κινήματος και θα περιλάβει στους κόλπους του το σύνολο του προλεταριάτου υπό συγκεκριμένες αυστηρές προϋποθέσεις.

Αρχικά θα πραγματοποιηθεί μια θεωρητική ανάλυση της πολιτικής πρωτοπορίας του Λένιν για την δημιουργία κόμματος νέου τύπου και της σημασίας του στην εκπλήρωση της επανάστασης.

Στην συνέχεια θα αναλυθούν πιο πρακτικά ζητήματα γύρω από την οργανωτική δομή και φύση του κόμματος.

Ακόμα, θα εξετασθεί ο ρόλος του κόμματος στη διάσπαση της ρωσικής σοσιαλδημοκρατίας και τις δύο κύριες τάσεις που “μονομάχησαν” γύρω από τη φυσιογνωμία του κόμματος.

Η θεωρία του κόμματος νέου τύπου, όπως ήταν φυσικό, είχε σφοδρούς πολέμιους και θα αναζητηθούν οι κριτικές από αυτήν της Ρόζας Λούξεμπουργκ μέχρι τη σύγχρονη κριτική του Holloway.

Επιπλέον, θα παρουσιαστεί ο κομβικός ρόλος και η συνεισφορά του Λένιν στην πραγματοποίηση της δεύτερης επανάστασης, δηλαδή της μετεξέλιξης της αστικοδημοκρατικής επανάστασης του Φλεβάρη του 1917 σε προλεταριακή επανάσταση τον Οκτώβρη του 1917.

Τέλος στο πιο δύσκολο εγχείρημα θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε αν η ιδέα του Λένιν για το κόμμα νέου τύπου αποτελεί εξέλιξη ή απομάκρυνση από τον μαρξισμό, σε μια προσπάθεια σύνδεσης των ιδεών των Μαρξ και Λένιν.

Ανεξάρτητα αν συμφωνεί ή διαφωνεί κανείς με το περιεχόμενο των ιδεών και την προσέγγιση του Λένιν, η θεωρία του για το κόμμα νέου τύπου, αποτέλεσε τομή στις θεωρίες του πολιτικού υποκειμένου και πάνω σε αυτήν οικοδομήθηκαν τα μετέπειτα κομμουνιστικά κόμματα.

Βέβαια, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε πως κάθε θεωρητικό έργο, και πόσο μάλλον κάθε πολιτική πράξη είναι άμεσα συνδεδεμένη με μια συγκεκριμένη ιστορική κατάσταση μιας ορισμένης περιόδου, με τις ιδιαίτερες συγκυρίες που επικρατούσαν εκείνη τη στιγμή. Η ανάλυση του Λένιν αναφέρεται στη Ρωσία του 1905-1917 και τις δεδομένες συνθήκες που επικρατούσαν εκεί, εκείνη την συγκεκριμένη περίοδο. Κάθε εποχή και κάθε συγκυρία έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και απαιτεί διαφορετικές προσεγγίσεις και ως εκ τούτου δεν έχει νόημα να προσπαθούμε να υιοθετήσουμε κατ' ανάγκη τις ιδέες του Λένιν το 1900 στην σημερινή εποχή.

Η θεωρία του Λένιν για το κόμμα νέου τύπου

«Το κόμμα [σύμφωνα με τον Λένιν] είναι η οργανωμένη πρωτοπορία της εργατικής τάξης, ο καθοδηγητικός-υποβοηθητικός μοχλός της σχέσης μάζες-επανάσταση. Ούτε υποκαθιστά την εργατική τάξη, ούτε την ακολουθεί, ούτε συγχέεται μ' αυτήν. Ξεχωρίζει απ' αυτήν και γιατί είναι αυτόνομη οργάνωση και γιατί πολιτικοϊδεολογικά είναι ο πιο συνειδητός εκφραστής των αντικειμενικών ταξικών συμφερόντων της τάξης αυτής. Είναι η οργανωμένη και συνειδητή πρωτοπορία της εργατικής τάξης»¹.

Ο Λένιν αφιέρωσε ένα ολόκληρο έργο στο ζήτημα της κομματικής οικοδόμησης, το οποίο έγραψε το 1901-02, με τον τίτλο «Τι να κάνουμε;».

Η δράση τόσο της πνευματικής όσο και της πολιτικής πρωτοπορίας, όπως την αντιλαμβάνεται και την υπερασπίζεται ο Λένιν στο «Τι να κάνουμε;», έχει στόχο την μεγαλύτερη ανάπτυξη του νεότευκτου μαζικού κινήματος, χωρίς το οποίο η κοινωνία δεν είναι σε θέση να αλλάξει: «Οι Γερμανοί [Σοσιαλδημοκράτες] χαμογελούν περιφρονητικά με αυτές τις δημαγωγικές προσπάθειες να αντιπαρατεθούν οι “μάζες” στους “ηγέτες”, να διεγερθούν κακά και φιλόδοξα ένστικτα στις πρώτες, και να στερηθεί το κίνημα τη στερεότητα και σταθερότητα του με την υπονόμηση της εμπιστοσύνης των μαζών στη “δεκάδα των σοφών” του. Η πολιτική σκέψη είναι αρκετά αναπτυσσόμενη μεταξύ των Γερμανών και έχουν συσσωρεύσει αρκετή πολιτική πείρα, ώστε να κατανοούν ότι χωρίς τη “δεκάδα δοκιμασμένων και προικισμένων ηγετών” (και οι προικισμένοι δεν γεννιούνται κατά εκατοντάδες), επαγγελματικά εκπαιδευμένων, εκπαιδευμένων από τη μακρόχρονη εμπειρία, και εργαζομένων σε πλήρη αρμονία, καμία τάξη στη σύγχρονη κοινωνία δεν μπορεί να διεξαγάγει μια αποφασιστική πάλη»².

Σύμφωνα πάντα με την ανάλυση του Λένιν, στο βαθμό που το σοσιαλιστικό κίνημα βρίσκεται ακόμη σε εμβρυώδη φάση, ο καθοδηγητικός ρόλος της ιντελιγκέντσιας* καθίσταται αναμφισβήτητος. Η παραπέρα ανάπτυξη της επαναστατικής διαδικασίας, όμως, οδηγεί στο σχηματισμό μίας πολιτικής πρωτοπορίας, ενός πολιτικού κόμματος, στα πλαίσια του οποίου, πρέπει να ξεπερασθεί, και θα ξεπερασθεί η διάκριση μεταξύ εργατών και διανοομένων: «η οργάνωση των επαναστατών πρέπει ν' αγκαλιάζει πριν απ' όλα και κυρίως ανθρώπους, που έχουν για επάγγελμα την επαναστατική δράση (γ' αυτό άλλωστε μιλώ για οργάνωση επαναστατών, έχοντας υπόψη τους επαναστάτες σοσιαλδημοκράτες). Μπροστά σ' αυτό το κοινό γνώρισμα των μελών μιας τέτοιας οργάνωσης πρέπει να σβήνει τελείως κάθε διάκριση ανάμεσα στους εργάτες και στους διανοούμενους [...] Η οργάνωση αυτή κατ' ανάγκην δεν πρέπει να είναι πολύ πλατιά και πρέπει να είναι όσο το δυνατό πιο συνωμοτική»³.

Ο Λένιν περιγράφει παραστατικά τη διάρθρωση του κόμματος των εξ επαγγέλματος επαναστατών: «Ένας μικρός, συμπαγής πυρήνας από τους πιο σίγουρους, έμπειρους και ατσαλωμένους εργάτες, που έχει έμπιστους ανθρώπους στα κυριότερα διαμερίσματα και που συνδέεται σύμφωνα με όλους τους κανόνες της πιο αυστηρής συνωμοτικότητας με την οργάνωση των επαναστατών, θα μπορέσει να εκπληρώσει ολοκληρωτικά, με την πιο πλατιά βοήθεια της μάζας και χωρίς να πάρει μια ορισμένη μορφή, όλες τις λειτουργίες μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης και, μάλιστα, θα τις εκπληρώσει ακριβώς έτσι, όπως το επιθυμεί η σοσιαλδημοκρατία. Μόνο μ' αυτόν τον τρόπο μπορούμε να πετύχουμε, στο πείσμα όλων των χωροφυλάκων, το στέριωμα και την ανάπτυξη του σοσιαλδημοκρατικού συνδικαλιστικού κινήματος»⁴.

Και καταλήγει: «Αν αρχίσουμε με τη θεμελίωση μιας γερής οργάνωσης επαναστατών, θα μπορέσουμε να εξασφαλίσουμε τη σταθερότητα του κινήματος στο σύνολό του, να πραγματοποιήσουμε και τους σοσιαλδημοκρατικούς και τους ειδικά τρέιντιγιουνιονιστικούς σκοπούς. Αν, όμως, αρχίσουμε με τη δήθεν πιο “προσιτή” στις μάζες πλατιά εργατική οργάνωση (που στην πραγματικότητα είναι πιο προσιτή στους χωροφύλακες και κάνει τους επαναστάτες πιο προσιτούς στην αστυνομία) δεν πρόκειται να

¹ Ν. Μουσσούρου, *Η θεωρία του Λένιν για το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό*, Αγώνας, Αθήνα, 1979, σελ. 38-39

² Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2010, σελ. 118

³ Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, σελ. 136

⁴ Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, σελ. 143-144

πραγματοποιήσουμε ούτε τους πρώτους ούτε τους δεύτερους σκοπούς»⁵.

Μια άλλη σημαντική αντίληψη που προώθησε ο Λένιν μέσα από το συγκεκριμένο έργο είναι πως οι εργάτες δεν γίνονται αυθόρμητα σοσιαλιστές, αλλά ρέπουν κυρίως προς τον συνδικαλισμό. Υπό αυτή την έννοια, η σοσιαλιστική συνείδηση προσφέρεται στην εργατική τάξη “απ’ έξω”, από τους επαναστάτες διανοούμενους, οι οποίοι ξεπηδούν από τις τάξεις της αστικής διανόησης. Την άποψη αυτή, ο Λένιν την δανείστηκε από τον Κάουτσκι*⁶.

Η ανάλυση του Λένιν αναφέρει: «Είπαμε ότι οι εργάτες δεν είχαν και δεν μπορούσαν να έχουν σοσιαλδημοκρατική συνείδηση. Αυτή μπορούσε να τους έρθει μόνο “από τα έξω”. Η ιστορία όλων των χωρών δείχνει ότι η εργατική τάξη με τις δικές της αποκλειστικά δυνάμεις είναι σε θέση να επεξεργαστεί μόνο μια τρεϊντιγιουνιονιστική συνείδηση, δηλαδή την πεποίθηση ότι είναι ανάγκη να συνενωθεί σε ενώσεις, να κάνει αγώνα ενάντια στους εργοδότες, να πετυχαίνει από την κυβέρνηση την έκδοση τούτων ή εκείνων των νόμων, που είναι απαραίτητοι για τους εργάτες κ.λπ. Η διδασκαλία όμως του σοσιαλισμού γεννήθηκε από κείνες τις φιλοσοφικές, ιστορικές και οικονομικές θεωρίες, που τις επεξεργάστηκαν οι μορφωμένοι εκπρόσωποι των ιδιοκτητηνών τάξεων, η διανοήση. Οι θεμελιωτές του σύγχρονου επιστημονικού σοσιαλισμού, ο Μαρξ και ο Ένγκελς, ανήκαν σύμφωνα με την κοινωνική τους θέση, στην αστική διανοήση. Το ίδιο ακριβώς και στη Ρωσία η θεωρητική διδασκαλία της σοσιαλδημοκρατίας παρουσιάστηκε τελείως ανεξάρτητα από την αυθόρμητη ανάπτυξη του εργατικού κινήματος, ξεπήδησε σαν το φυσικό και αναπόφευκτο αποτέλεσμα της σκέψης της επαναστατικής σοσιαλιστικής διανόησης»⁷.

Ο Λένιν δίνει στην έκφραση “από τα έξω”, η οποία χρησιμοποιείται κατά των οικονομιστών*, και ένα άλλο νόημα: «Η ταξική πολιτική συνείδηση μπορεί να έρθει στους εργάτες μόνον “από τα έξω”, δηλαδή μόνον έξω από τους οικονομικούς αγώνες, έξω από τη σφαίρα των σχέσεων μεταξύ εργατών και εργοδοτών».

Η πιο πάνω αντίληψη του Λένιν αναβλύζει από την αντιδιαστολή που ο ίδιος έκανε ανάμεσα στο αυθόρμητο και το συνειδητό. Ο Λένιν πίστευε πως ο αυθορμητισμός της εργατικής τάξης, ενώ ήταν μια απαραίτητη δύναμη χωρίς την οποία καμιά επαναστατική αλλαγή δεν μπορούσε να επιτευχθεί, εντούτοις από μόνη της δεν μπορούσε να αναπτύξει μια συμπαγή επαναστατική ιδεολογία και γι’ αυτό ελλόχευε ο κίνδυνος να περιπέσει στην αστική επιρροή. Έτσι, εκτιμούσε πως ο “προστάτης” που θα απέτρεπε μια τέτοια εξέλιξη ήταν το επαναστατικό κόμμα, το οποίο θα πρέπει να ενσαρκώνει το συνειδητό, δηλαδή να έχει την ικανότητα να φέρει τη σοσιαλιστική ιδεολογία στις εργατικές-λαϊκές μάζες, να μπορεί να οργανώσει και να προγραμματίζει τις κινήσεις του σύμφωνα με τις γενικές τάσεις της κοινωνικής αλλαγής, να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες, να προβλέπει τις κινήσεις του αντιπάλου και γενικά να αποτελεί το πιο προωθημένο τμήμα της εργατικής τάξης, το οποίο γι’ αυτό θα πρέπει να διαθέτει μια πνευματική και ηθική υπεροχή⁸.

«Η αντίληψη πως ο μαρξισμός δεν μπορεί πρωτογενώς να γίνει κατανοητός, πόσο μάλλον να παραχθεί από την εργατική τάξη, αλλά μόνον μπορεί να εισαχθεί απ’ την διανοήση σ’ αυτήν, συνιστά πρωτογενή αποξένωση του μαρξισμού απ’ το προλεταριάτο και την απαρχή ηγεμόνευσής του από μιαν άλλη τάξη»⁹, αναφέρει μια συνήθης κριτική.

Ο Λένιν κατηγορήθηκε πως με την ανάλυση του ευνοεί την ανάπτυξη μιας εργατικής αριστοκρατίας η οποία αποτελεί την “αφρόκρεμα” του προλεταριάτου, πως η άποψή του εμπεριέχει πολλά ελιτίστικα στοιχεία που δεν συνάδουν με τον κομμουνιστικό χαρακτήρα. Όμως όπως προσθέτει ο ίδιος, αν και ο ρόλος του κόμματος είναι ιδιαίτερος, δεν μπορεί να είναι ξεχωριστός από την εργατική τάξη, την οποία επιδίωκε να εκπροσωπήσει: «η πρώτη και η πιο επιτακτική υποχρέωσή μας είναι να βοηθούμε να εξελιχθούν οι επαναστάτες εργάτες, που στα ζητήματα της κομματικής δράσης, να βρίσκονται στο ίδιο

⁵ Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, σελ. 144

⁶ Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, σελ. 48-49

⁷ Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, σελ. 39

⁸ Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, σελ. 51

⁹ Γ. Καραμπελιάς, *Η θεμελιώδης παρέκκλιση*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2004, σελ. 151

επίπεδο με τους διανοούμενους-επαναστάτες [...] Γι' αυτό η κύρια προσοχή μας πρέπει να στρέφεται στο ν' ανεβάζουμε τους εργάτες στο επίπεδο των επαναστατών και σε καμιά περίπτωση στο να κατεβαίνουμε οπωσδήποτε εμείς οι ίδιοι ως το επίπεδο της "εργατικής μάζας", όπως θέλουν οι οικονομιστές, και οπωσδήποτε ως το επίπεδο του "μέσου εργάτη", όπως θέλει η "Σβομπόντα"*»¹⁰.

Όπως επισημαίνει ο Daniel Bensaïd δύο είναι οι βασικές ιδέες που διαφαίνονται στο "Τι να κάνουμε;". Η πρώτη έχει να κάνει με τη διάκριση μεταξύ του κόμματος και της εργατικής τάξης. Η δεύτερη σχετίζεται με ένα από τα πιο αμφισβητήσιμα χαρακτηριστικά του λενινισμού: τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό. Αναφορικά με την πρώτη διάκριση, μεταξύ κόμματος και τάξης, ο Λένιν αρνείται να ταυτίσει το κόμμα με την τάξη, διότι αντιλαμβάνεται την ιδιαιτερότητα του πολιτικού πεδίου, το οποίο διαθέτει τη δική του σχετική αυτονομία, τις δικές του σχέσεις δυνάμεων και τις δικές του έννοιες. Κατά συνέπεια, το πολιτικό πεδίο, και πιο συγκεκριμένα το κόμμα, δεν αποτελεί απλά και μόνο μια αντανάκλαση του κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων, αλλά «εκφράζει τον μετασχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων (και της ταξικής πάλης) σε πολιτικούς όρους, με τις δικές του –όπως λένε οι ψυχαναλυτές– μεταθέσεις και συμπεκνώσεις»¹¹.

---

¹⁰ Β. Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, σελ. 157-158

¹¹ D. Bensaïd, «Ο λενινισμός στον 21ο αιώνα» (συνέντευξη), περιοδικό Σπάρτακος

Η δομή και η οργάνωση του κόμματος

Ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός ως οργανωτικό σχήμα εμφανίζεται μετά την επανάσταση του 1905. Ο λόγος που το ζήτημα του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού δεν είχε τεθεί πριν την επανάσταση του 1905 είναι επειδή ο Λένιν δεν είχε ακόμα ξεφύγει από την αντίληψη της μικρής ομάδας, της σχετικά αποκομμένης από τις μάζες, ένδειξη του ότι «η αναγκαιότητα και ο ρόλος του μαζικού επαναστατικού κόμματος, ο ρόλος των μαζών, δεν έχει ακόμη συνειδητοποιηθεί από τον Λένιν. Η αφορμή για τη συνειδητοποίηση αυτή ήταν η επανάσταση του 1905, κατά τη διάρκεια της οποίας το ρωσικό κόμμα αύξησε φοβερά τη στρατολογία και επιρροή του και δέθηκε στενά με τις μάζες»¹².

Η θεωρία του κόμματος νέου τύπου δεν ταυτίζεται με τη θεωρία του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, όμως η θεωρία του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού αποτελεί κομμάτι της θεωρίας του κόμματος νέου τύπου. Η θεωρία του κόμματος νέου τύπου δημιουργείται από την αλληλεξάρτηση 4 απαραίτητων στοιχείων:

1. Η εργατική τάξη χρειάζεται ένα αυτόνομο κόμμα που θα είναι η επαναστατική, συνειδητή πρωτοπορία της τάξης αυτής.
2. Το κόμμα πρέπει να είναι στενά συνδεδεμένο με την εργατική τάξη και τις λαϊκές μάζες.
3. Το κόμμα θα πρέπει να είναι ικανό να καθοδηγεί πολιτικά την εργατική τάξη και τις λαϊκές μάζες, αποφεύγοντας τους 2 κινδύνους από τους οποίους απειλείται συνεχώς: τον οπορτουνισμό και τον σεχταρισμό.
4. Το κόμμα θα πρέπει να λειτουργεί στη βάση του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού.¹³

Επιπλέον, είναι αναγκαίο να αναφέρουμε πως ο Λένιν δεν έχει γράψει κάποια θεωρητική μελέτη για τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό, αλλά η αντίληψή του αυτή βρίσκεται διάσπαρτη μέσα σε πολλά κείμενά του.

Η θεωρία του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού είναι αυτή που έχει δεχθεί την πιο ισχυρή αμφισβήτηση και την πιο δριμύεια κριτική στο εσωτερικό της Αριστεράς. Δεν είναι λίγοι εκείνοι, οι οποίοι έχουν συνδέσει την αντίληψη του Λένιν για την κομματική οικοδόμηση με τον γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό και τις διοικητικές-κατασταλτικές μεθόδους της σταλινικής περιόδου, θεωρώντας ότι περιέχει στη βάση της τον σκληρό πυρήνα της γραφειοκρατικής λογικής¹⁴.

Η αντίληψη του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού χωρίζεται σε δύο σκέλη: **το δημοκρατικό**, το οποίο αφορά το δικαίωμα του κάθε μέλους να συζητά, να αμφισβητεί και να ασκεί κριτική στην πολιτική γραμμή του κόμματος ή της ηγεσίας και το **συγκεντρωτικό**, όπου η μειοψηφία οφείλει να πειθαρχεί στις αποφάσεις της πλειοψηφίας, εφόσον αυτές έχουν ληφθεί κατόπιν δημοκρατικής συζήτησης, προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή συγκέντρωση δυνάμεων. Το ζήτημα, βέβαια, είναι να μην χαθεί η λεπτή ισορροπία του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού και το κόμμα να μετατραπεί σε πολύ συγκεντρωτικό και ελάχιστα δημοκρατικό, όπως την σταλινική περίοδο. Ίσως αυτή να είναι και η στρέβλωση στον γενετικό κώδικα στο κόμμα νέου τύπου, πως είναι δηλαδή ιδιαίτερα δύσκολο να τηρηθούν οι σωστές αναλογίες στην συνταγή του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, ώστε να μην παραμερίζονται οι όποιες τάσεις και ακολουθείται τυφλά η γραμμή του κόμματος.

Η μόνη συνοπτική αναφορά του Λένιν στον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό είναι το κεφάλαιο με τίτλο «Οι οργανωτικές βάσεις του κόμματος», το οποίο περιέχεται στο άρθρο «Η πλατφόρμα τακτικής για το ενωτικό Συνέδριο του ΣΔΕΚΡ»¹⁵, όπου για πρώτη φορά έμπαινε στο καταστατικό του κόμματος η μπολσεβίκικη διατύπωση για τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό.

¹² Ν. Μουσούρου, *Η θεωρία του Λένιν για το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό*, σελ. 66-69

¹³ Ν. Μουσούρου, *Η θεωρία του Λένιν για το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό*, σελ. 25-26

¹⁴ Μ. Τζόνστοουν, *Σοσιαλισμός, δημοκρατία και μονοκομματικό σύστημα*, Αγónας, Αθήνα

¹⁵ Β. Λένιν, *Άπαντα*, τόμος 12, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1978, σελ. 221-238

«Ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός εξασφαλίζει το μέγιστο της αποτελεσματικότητας χάρη στο ότι προβλέπει την ενιαία δράση του κόμματος ως αποτέλεσμα της ιδεολογικής διαπάλης που διεξάγεται ανένα ανάμεσα στα ρεύματα, τις αποχρώσεις και τις αντιλήψεις που νομοτελειακά ενυπάρχουν σ' ένα κόμμα μαζών. Ενιαία δράση ως αποτέλεσμα ιδεολογικής διαπάλης σημαίνει επίτευξη του μέγιστου συνειδητής δράσης. Ενιαία δράση ως αποτέλεσμα ιδεολογικής διαπάλης σημαίνει όμως επίσης την εξασφάλιση (από οργανωτικής πλευράς) της εγγύησης ότι η άποψη που πλειοψήφησε, και τελικά εφαρμόζεται στην πράξη από όλους, είναι και η άποψη η πιο σωστή, η πιο κοντά στα προβλήματα και τις επιθυμίες των μαζών [...] το ρωσικό κόμμα επί Λένιν είναι κόμμα ζωντανό. Για τον Λένιν είναι σαφές ότι ένα κόμμα που θέλει να εκφράζει την εργατική τάξη και αποτελείται το ίδιο από χιλιάδες μέλη (αντίθετα με το μύθο που μιλάει για “μια φούχτα μπολσεβίκους που έκαναν την επανάσταση του 1917”, πρέπει να ειπωθεί ότι ο αριθμός των μελών του ρωσικού κόμματος απ' το 1905 μέχρι το 1917, παρ' όλη την παρανομία και τις διασπάσεις του, ποτέ δεν κατέβηκε κάτω απ' τις 10.000) θα έχει αναπόφευκτα στο εσωτερικό του τάσεις και ρεύματα. Θα έχει, επομένως, διαρκώς προβλήματα. Προβλήματα που για να μην προξενήσουν τη διάλυση ή το μαρασμό επιβάλλουν την ύπαρξη στην κορυφή του κόμματος μιας ηγεσίας. Ηγεσίας ικανής να παίξει τον ρόλο όχι αστυνομικής ή διοικητικής αρχής αλλά ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗΣ»¹⁶.

«Φυσικά, ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός δεν είναι πανάκεια, όπως δεν είναι πανάκεια και ένα καταστατικό που τα γράφει όλα, αλλά ποτέ δεν εφαρμόζεται. Η τήρηση του καταστατικού απαιτεί μέλη συνειδητά, απαιτεί στην κορυφή του κόμματος καθοδήγηση επαναστατικού κόμματος και όχι μόνιμους υπαλλήλους, απαιτεί κόμμα αυτόνομο και όχι εξαρτημένο»¹⁷.

«Αν, μετά από ελεύθερη συζήτηση, δεν υφίσταται συλλογική προσπάθεια και αμοιβαία εμπλοκή στο να βάλουμε όλες τις αποφάσεις στη δοκιμασία της πράξης, η δημοκρατία μιας οργάνωσης παραμένει τυπική “κοινοβουλευτική”. Περιορίζεται σε μια ανταλλαγή γνώμων χωρίς πραγματικές συνέπειες όπου ο καθένας συμμετέχει με τις πεποιθήσεις του χωρίς μια κοινή πρακτική δοκιμασία της εγκυρότητας ενός πολιτικού προσανατολισμού»¹⁸.

Ως προς τα πιο ειδικά οργανωτικά ζητήματα, ο Λένιν αναφέρθηκε σε αυτά στο «Γράμμα σε ένα σύντροφο για τα οργανωτικά μας καθήκοντα» (1902). Συγκεκριμένα σημειώνει ότι «Ενώ ο άμεσος πρακτικός καθοδηγητής του κινήματος μπορεί να είναι μόνο μια ειδική κεντρική ομάδα (ας τη πούμε λ.χ Κεντρική Επιτροπή) που να έχει προσωπική επαφή με όλες τις επιτροπές, που να περιλαμβάνει τις καλύτερες επαναστατικές δυνάμεις όλων των Ρώσων σοσιαλδημοκρατών και να διαχειρίζεται όλες τις γενικές κομματικές υποθέσεις, όπως: τη διανομή εντύπων, την έκδοση προκηρύξεων, την κατανομή των δυνάμεων, το διορισμό προσώπων και ομάδων για το χειρισμό ειδικών υποθέσεων, τη προετοιμασία πανρωσικών διαδηλώσεων και εξέγερσης κλπ. Κι επειδή χρειάζεται αυστηρότατη συνωμοτικότητα και περιφρούρηση της συνέχειας του κινήματος, μπορούν και πρέπει να υπάρχουν στο κόμμα μας δύο καθοδηγητικά κέντρα: το ΚΟ (Κεντρικό Όργανο) και η ΚΕ (Κεντρική Επιτροπή). Το πρώτο πρέπει να καθοδηγεί ιδεολογικά, το δεύτερο άμεσα και πρακτικά. Η ενότητα δράσης και η απαραίτητη ομοφωνία ανάμεσα σε αυτές τις ομάδες πρέπει να εξασφαλίζονται όχι μόνο με το ενιαίο πρόγραμμα του κόμματος, αλλά και με τη σύνθεση των δύο ομάδων (και στις δύο ομάδες, και στο ΚΟ και στην ΚΕ, πρέπει να υπάρχουν άνθρωποι που να έχουν συμφωνήσει απόλυτα μεταξύ τους) και με την καθιέρωση τακτικών και συνεχών συσκέψεων μεταξύ τους. Μόνο τότε, από τη μία πλευρά, το ΚΟ θα βρίσκεται έξω από την ακτίνα δράσης των Ρώσων χωροφυλάκων και θα του εξασφαλιστεί σταθερότητα και συνέχεια, και από την άλλη, η ΚΕ θα είναι πάντα σύμφωνη με το ΚΟ σε κάθε τι το ουσιαστικό και αρκετά ελεύθερη για τον άμεσο χειρισμό όλης της πρακτικής πλευράς του κινήματος»¹⁹. Οι παραπάνω σημειώσεις του Λένιν έγιναν βασική αρχή στο τρόπο οργάνωσης της ηγεσίας του κόμματος νέου τύπου κατά Κεντρική Επιτροπή και Πολιτικό Γραφείο (η ονομασία που έμεινε τελικά αντί του κεντρικού οργάνου).

¹⁶ Ν. Μουσσούρου, *Η θεωρία του Λένιν για το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό*, σελ. 132

¹⁷ Ν. Μουσσούρου, *Η θεωρία του Λένιν για το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό*, σελ. 136

¹⁸ D. Bensaid, *«Ο λενινισμός στον 21ο αιώνα»* (συνέντευξη), περιοδικό Σπάρτακος

¹⁹ Β. Λένιν, *Για το Προλεταριακό Κόμμα Νέου Τύπου*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2008, σελ. 60

Σχετικά με τον τρόπο οργάνωσης της κομματικής βάσης ο Λένιν αναφέρει στο ίδιο γράμμα: «Έτσι ο γενικός τύπος οργάνωσης πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να είναι ο εξής: Επικεφαλής όλου του τοπικού κινήματος όλης της τοπικής σοσιαλδημοκρατικής δουλειάς βρίσκεται η επιτροπή. Από αυτή ξεκινούν τα όργανα και τα παραρτήματα που υπάγονται σε αυτή, όπως είναι: Πρώτο, ένα δίκτυο εκτελεστικών αντιπροσώπων που αγκαλιάζει όλη (κατά το δυνατό) την εργατική μάζα και είναι οργανωμένο με τη μορφή αντίδικων ομάδων και εργοστασιακών υποεπιτροπών. Αυτό το δίκτυο σε ειρηνική περίοδο θα διανέμει τον Τύπο, τα φυλλάδια, τις προκηρύξεις και θα μεταβιβάζει τις μυστικές ανακοινώσεις της επιτροπής. Σε πολεμική περίοδο οργανώνει διαδηλώσεις και άλλες παρόμοιες ομαδικές ενέργειες. Δεύτερο, από την επιτροπή επίσης ξεκινούν και οι διάφοροι όμιλοι και ομάδες που εξυπηρετούν όλο το κίνημα (προπαγάνδα, ταχυδρομείο, κάθε είδους συνωμοτικές δουλειές κλπ). Όλες οι ομάδες, οι κύκλοι, οι υποεπιτροπές κλπ πρέπει να θεωρούνται όργανα ή παραρτήματα της επιτροπής [...] Εννοείται πως σε όλες τις εσωτερικές υποθέσεις τους τα μέλη όλων αυτών των κύκλων είναι ισότιμα μεταξύ τους, ακριβώς όπως και τα μέλη της επιτροπής. Μοναδική εξαίρεση θα αποτελεί εδώ το γεγονός ότι το δικαίωμα των προσωπικών επαφών με την τοπική επιτροπή (καθώς και με την ΚΕ και το ΚΟ) θα το έχει μόνο το πρόσωπο (ή τα πρόσωπα) που όρισε αυτή η επιτροπή. Απ' όλες τις άλλες απόψεις, το πρόσωπο αυτό θα είναι ισότιμο με τα υπόλοιπα που έχουν το ίδιο δικαίωμα να απευθύνονται (όχι όμως προσωπικά) με αιτήσεις και στη τοπική επιτροπή και στη ΚΕ και στο ΚΟ. Με αυτό το τρόπο, η παραπάνω εξαίρεση στην ουσία δε θα ήταν καθόλου παραβίαση της ισοτιμίας, αλλά μόνο απαραίτητη παραχώρηση στις αναντίρρητες απαιτήσεις της συνωμοτικότητας. Το μέλος της επιτροπής που δε θα διαβιβάσει μια αίτηση της ομάδας του στην επιτροπή, στην ΚΕ ή στο ΚΟ, θα φέρνει ευθύνη για άμεση παραβίαση κομματικού χρέους²⁰». Αυτές οι θέσεις του Λένιν καθόρισαν το τρόπο οργάνωσης της κομματικής βάσης στο κόμμα νέου τύπου και δείχνουν ξεκάθαρα τον συνωμοτικό χαρακτήρα της σκέψης του Λένιν.

Τέλος, στη λενινιστική σκέψη η σχέση κόμματος και μέλους είναι αδιάρρηκτη κι έχει συγκεκριμένους αυστηρούς κανόνες. Ο Λένιν στην ομιλία του για το καταστατικό του κόμματος στο 2ο συνέδριο του ΣΔΕΚΡ τον Αύγουστο του 1903 τόνισε «δε πρέπει να ξεχνούμε ότι, ανεξάρτητα από τα δικαιώματα το κάθε μέλος του κόμματος είναι υπεύθυνο για το κόμμα και το κόμμα είναι υπεύθυνο για το κάθε μέλος του. Στις δικές μας συνθήκες πολιτικής δράσης, με την εμβρυακή κατάσταση της πραγματικής πολιτικής οργάνωσης, θα ήταν πολύ επικίνδυνο και επιζήμιο να παρέχεται σε μη μέλη μιας κομματικής οργάνωσης το δικαίωμα του μέλους του κόμματος και να ευθύνεται το κόμμα για ανθρώπους που δε μπαίνουν σε μία οργάνωση [...] Το καθήκον μας είναι να δώσουμε τη δυνατότητα στην ΚΕ να ασκεί έναν ουσιαστικό έλεγχο. Το καθήκον μας είναι να περιφρουρούμε τη σταθερότητα, τη συνέπεια, την καθαρότητα του κόμματος μας. Πρέπει να προσπαθούμε να ανεβάζουμε τον τίτλο και τη σημασία του μέλους του κόμματος ψηλότερα, ψηλότερα και ψηλότερα»²¹.

---

²⁰ Β. Λένιν, *Για το Προλεταριακό Κόμμα Νέου Τύπου*, σελ. 71-72

²¹ Β. Λένιν, *Για το Προλεταριακό Κόμμα Νέου Τύπου*, σελ. 76

Η αιτία διάσπασης της ρωσικής σοσιαλδημοκρατίας

Ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα στους κόλπους του ρωσικού μαρξισμού έκαναν την εμφάνισή τους δύο ισχυρά ιδεολογικά ρεύματα, τα οποία αποτέλεσαν το υπόβαθρο της διάσπασης της ρωσικής σοσιαλδημοκρατίας. Οι Ρώσοι μαρξιστές υπό την πίεση της κοινωνικής και πολιτικής συγκυρίας κλήθηκαν να απαντήσουν σε ένα κομβικό ερώτημα: ποιος τύπος κομματικής οργάνωσης θα ήταν ο ορθότερος στις συνθήκες της τσαρικής Ρωσίας, ο οποίος θα μπορούσε όχι απλώς να επιφέρει τα βέλτιστα αποτελέσματα στην πάλη του προλεταριάτου, αλλά θα μπορούσε ταυτόχρονα να συντονίσει και να καθοδηγήσει πολιτικά με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο το προλεταριάτο στην πορεία του για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας;

Το 1903, στο δεύτερο συνέδριο του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος (ΡΣΔΕΚ), η απάντηση πάνω στο ζήτημα χώρισε τα μέλη του κόμματος στα δύο, σε μπολσεβίκους (πλειοψηφία) και σε μενσεβίκους (μειοψηφία). Κύριος εκφραστής της πρώτης φράξιας ήταν ο Λένιν και της δεύτερης ο Μάρτοφ, μετά από μια περίοδο συνεχιζόμενων τριβών και αντεγκλήσεων, η διάσπαση μεταξύ τους έγινε οριστική το 1912. Η βασικότερη διαφορά που χώριζε τις δύο πλευρές –και στάθηκε η αφορμή του ολοκληρωτικού διαζυγίου– ήταν το ποιος είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος οργάνωσης και τακτικής ενός επαναστατικού κόμματος.

Σύμφωνα με το σχέδιο Κανονισμών του Λένιν, μέλος του κόμματος μπορούσε να είναι εκείνος «που αποδέχεται το πρόγραμμα του και που υποστηρίζει το Κόμμα τόσο οικονομικά, όσο και με την προσωπική συμμετοχή του σε μία από τις κομματικές οργανώσεις»²². Ο Λένιν δεν ήθελε το κόμμα να ανοίξει και να παρεισφρήσουν ευκαιριακά όσοι ήθελαν να ευνοηθούν από την πιθανολογούμενη αλλαγή συσχετισμών.

Σύμφωνα με τη διατύπωση του Μάρτοφ, όμως, μία τέτοια προσωπική συμμετοχή σε μία κομματική οργάνωση δεν ήταν αναγκαία. Μέλος του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος, όπως πρότεινε ο Μάρτοφ, είναι εκείνος που «αποδέχεται το πρόγραμμα του, υποστηρίζει οικονομικά το Κόμμα και του προσφέρει τακτική, προσωπική βοήθεια υπό την καθοδήγηση μίας από τις οργανώσεις του»²³.

Ο Λένιν διακρίνει πίσω από τη θέση του Μάρτοφ για το οργανωτικό ζήτημα τον ατομικισμό και την ελευθεριακότητα της inteligenktsias, σε αντίθεση προς τη ροπή του προλεταριάτου προς πειθαρχία και οργάνωση: «Στα λόγια η διατύπωση του Μάρτοφ [σχετικά με ένα χαλαρότερο τύπο οργάνωσης] υπερασπίζεται τα συμφέροντα των πλατιών στρωμάτων του προλεταριάτου, αλλά στην πραγματικότητα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των αστών διανοομένων, που αποστρέφονται την προλεταριακή πειθαρχία και οργάνωση. Κανείς δε θα επιχειρήσει να αρνηθεί ότι η inteligenktsia*, ως ιδιαίτερο στρώμα της σύγχρονης καπιταλιστικής κοινωνίας, χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό ακριβώς από ατομικισμό και ανικανότητα για πειθαρχία και οργάνωση (πρβλ. για παράδειγμα, τα γνωστά άρθρα του Κάουτσκι για την inteligenktsia). Αυτό, επί τη ευκαιρία, είναι ένα χαρακτηριστικό, που ξεχωρίζει δυσμενώς αυτό το κοινωνικό στρώμα από το προλεταριάτο. Είναι ένας από τους λόγους της χαλαρότητας και της αστάθειας του διανοομένου, την οποία τόσο συχνά αισθάνεται το προλεταριάτο»²⁴.

«Δεν είναι το προλεταριάτο, αλλά ορισμένοι διανοούμενοι στο Κόμμα μας αυτοί, που τους λείπει η αυτοδιαπαιδαγώγηση στο πνεύμα της οργάνωσης και της πειθαρχίας, στο πνεύμα της εχθρότητας και της περιφρόνησης προς τις αναρχικές φλυαρίες [...] Και ο μαρξισμός, η ιδεολογία του προλεταριάτου που έχει παιδαγωγηθεί από τον καπιταλισμό, δίδασκε και διδάσκει τους ασταθείς διανοομένους να κάνουν τη διάκριση μεταξύ του εργοστασίου ως μέσου εκμετάλλευσης [...] και του εργοστασίου ως μέσου οργάνωσης [...] Η πειθαρχία και η οργάνωση, που φαίνονται τόσο σκληρές στον αστό διανοούμενο,

²² Β. Λένιν, *Ένα βήμα εμπρός δύο βήματα πίσω*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2012, σελ. 60

²³ Β. Λένιν, *Ένα βήμα εμπρός δύο βήματα πίσω*, σελ. 57

²⁴ Β. Λένιν, *Ένα βήμα εμπρός δύο βήματα πίσω*, σελ. 88

αποκτώνται πολύ εύκολα από το προλεταριάτο ακριβώς λόγω αυτού του εργοστασιακού σχολείου"»²⁵.

Οι μπολσεβίκοι πίστευαν πως το κόμμα θα έπρεπε πιο πολύ να δρα ως κλειστό κόμμα στελεχών αποτελούμενο από επαγγελματίες επαναστάτες αφοσιωμένους στην επανάσταση και με συνωμοτικούς κανόνες συμπεριφοράς, προκειμένου να αντέξουν στις στοχευμένες επιθέσεις του τσαρικού καθεστώτος. Αντίθετα, οι μενσεβίκοι, χωρίς να αρνούνται τις παράνομες δραστηριότητες, ήθελαν μια πιο χαλαρή οργάνωση κόμματος, στην οποία μέλη του θα έπρεπε να είναι όλες οι εργατικές ενώσεις.

Με την ευκολία της ύστερης ιστορικής γνώσης, φάνηκε από την πορεία των γεγονότων, πως οι μπολσεβίκοι ήταν πιο κοντά στη ρωσική πραγματικότητα, η οποία υπαγόρευε τον συνωμοτικό χαρακτήρα της οργάνωσης, ενώ η θέση των μενσεβίκων συγγένευε πιο πολύ με τις παραδόσεις των σοσιαλιστικών κομμάτων της Δυτικής Ευρώπης, οι οποίες για τις συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη την εποχή στη Ρωσία μάλλον ήταν ανέφικτο να εφαρμοστούν.

Συνοψίζοντας ο Λένιν, πάνω στη θεωρητική του διαμάχη με τους μενσεβίκους καταλήγει στο ότι «Το προλεταριάτο στη πάλη του για την εξουσία δεν έχει άλλο όπλο από την οργάνωση. Το προλεταριάτο που διασπάται από την επικράτηση του αναρχικού συναγωνισμού στον αστικό κόσμο, που τσακίζεται από την αναγκαστική δουλειά για το κεφάλαιο, που ρίχνεται συνεχώς στο βυθό της ολοκληρωτικής αθλιότητας, του αγριανθρωπισμού και του εκφυλισμού, μπορεί να γίνει και θα γίνει αναπόφευκτα ακατανίκητη δύναμη μόνον όταν χάρη στην ιδεολογική του συνένωση με τις αρχές του μαρξισμού θα δυναμώνει με την υλική ενότητα της οργάνωσης, που συσπειρώνει τα εκατομμύρια των εργαζομένων στη στρατιά της εργατικής τάξης²⁶».

«Ο μπολσεβικισμός συνέβαλλε έμπρακτα στην ανάπτυξη της προλεταριακής επανάστασης στην Ευρώπη και στην Αμερική σε τέτοιο βαθμό, που κανένα κόμμα σε καμία χώρα δεν είχε καταφέρει να συμβάλει ίσαμε σήμερα. Τη στιγμή που για τους εργάτες όλου του κόσμου γίνεται μέρα με τη μέρα όλο και πιο καθαρό ότι η τακτική των Σάιντεμαν* και των Κάουτσκι δεν μπορούσε να τους γλιτώσει από τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο και από τη μισθωτή δουλειά στην ιμπεριαλιστική αστική τάξη, ότι η τακτική αυτή δε μπορεί να χρησιμεύσει σαν πρότυπο για όλες τις χώρες, την ίδια στιγμή για τις μάζες των προλετάρων όλων των χωρών γίνεται μέρα με τη μέρα όλο και πιο καθαρό ότι ο μπολσεβικισμός έδειξε το σωστό δρόμο για τη σωτηρία από τις φρικαλεότητες του πολέμου και του ιμπεριαλισμού, ότι ο μπολσεβικισμός αποτελεί κατάλληλο πρότυπο τακτικής για όλους»²⁷.

Στον έναν πρώτο απολογισμό μετά την επανάσταση ο Λένιν γράφει: «Ασφαλώς τώρα πια το βλέπουν σχεδόν όλοι ότι οι μπολσεβίκοι δε θα μπορούσαν να κρατηθούν στην εξουσία όχι 2 ½ χρόνια, μα ούτε και 2½ μήνες χωρίς την αυστηρότατη, πραγματικά σιδερένια πειθαρχία μέσα στο κόμμα μας, χωρίς την πιο πλήρη και απεριόριστη υποστήριξη τους από όλη τη μάζα της εργατικής τάξης, δηλ. απ' ότι υπάρχει μέσα σε αυτή σκεπτόμενο, τίμιο, αφοσιωμένο με κύρος, ικανό να οδηγεί μαζί του ή να προσελκύει τα καθυστερημένα στρώματα [...] Το ξαναλέω: Η πείρα της νικηφόρας δικτατορίας του προλεταριάτου στη Ρωσία έδειξε παραστατικά σε όσους δε ξέρουν να σκέφτονται ή σε όσους δεν έτυχε να σκεφτούν αυτό το ζήτημα, πως η απόλυτη συγκεντροποίηση και η πιο αυστηρή πειθαρχία του προλεταριάτου είναι ένας από τους βασικούς όρους για τη νίκη ενάντια στην αστική τάξη»²⁸.

²⁵ Β. Λένιν, *Ένα βήμα εμπρός δύο βήματα πίσω*, σελ. 237

²⁶ Β. Λένιν, *Ένα βήμα εμπρός δύο βήματα πίσω*, σελ. 268

²⁷ Β. Λένιν, *Η προλεταριακή επανάσταση και ο αποστάτης Κάουτσκι*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2004, σελ. 97-98

²⁸ Β. Λένιν, *Ο αριστερισμός παιδική αρρώστια του κομμουνισμού*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2009, σελ. 10

Από την κριτική της Λούξεμπουργκ στις σύγχρονες κριτικές

Η πιο σκληρή κριτική στη λενινιστική οργανωτική χροιά προήλθε από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, αλλά και από τον Λέοντα Τρότσκι, ο οποίος συμπύκνωσε την πολεμική του προς τον Λένιν, υπογραμμίζοντας πως οι μέθοδοί του «...οδηγούν στο εξής: η οργάνωση του κόμματος υποκαθιστά το κόμμα, η κεντρική επιτροπή υποκαθιστά την οργάνωση του κόμματος και τελικά ένας “δικτάτορας” υποκαθιστά την Κεντρική Επιτροπή...»²⁹.

Η κριτική της Ρόζα Λούξεμπουργκ, ουσιαστικά πρωτοδιατυπώθηκε το 1904 στο κείμενό της «Συγκεντρωτισμός και Δημοκρατία ή Οργανωτικά ζητήματα της ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας», το οποίο ήταν απάντηση στο βιβλίο του Λένιν «Ένα βήμα Εμπρός, Δύο Βήματα Πίσω».

Η Λούξεμπουργκ εκτιμούσε πως ο Λένιν επιθυμούσε να εισάγει τις οργανωτικές μορφές των ιακωβίνων και των μπλανκιστών* στο σοσιαλιστικό κίνημα. «Το σοσιαλιστικό κίνημα είναι το πρώτο, στην ιστορία των κοινωνιών που θεμελιώνονται στον ταξικό ανταγωνισμό, το οποίο βασίζεται στην οργάνωση και στην άμεση και αυτόνομη δράση των μαζών σε όλες τις φάσεις και σε όλη την πορεία του. Στη βάση αυτής της σχέσης η σοσιαλιστική δημοκρατία δημιουργεί έναν εντελώς διαφορετικό τύπο οργάνωσης από εκείνον των προγενέστερων σοσιαλιστικών κινήματων, π.χ. των κινήματων ιακωβινο-μπλανκικού τύπου. Ο Λένιν φαίνεται πως υποτιμά αυτό το ιστορικό γεγονός»³⁰.

Βέβαια, για την Λούξεμπουργκ το γεγονός πως σε γενικές γραμμές υπάρχει μια συναφής προς τη σοσιαλδημοκρατία τάση συγκεντρωτισμού, η οποία αποτελεί απόρροια του καπιταλισμού, ο οποίος είναι συγκεντρωτικός από την ουσία του και γι' αυτό η σοσιαλδημοκρατία: «έχοντας να αγωνισθεί εντός των πλαισίων της μεγάλης συγκεντροποιημένης αστικής πόλης είναι κατά βάθος εχθρική σε κάθε εκδήλωση ατομικισμού ή εθνικού φεντεραλισμού. Με αποστολή την έκφραση, στο χώρο ενός κράτους, των κοινών συμφερόντων του προλεταριάτου, ως τάξη, και την αντιπαράθεση αυτών των γενικών συμφερόντων σε όλα τα ιδιαίτερα ή ομαδικά συμφέροντα, η σοσιαλδημοκρατία έχει τη φυσική τάση να συνενώσει σε ένα μοναδικό κόμμα όλες τις ομαδοποιήσεις εργατών παρά τις υφιστάμενες διαφορές εθνικής, θρησκευτικής ή επαγγελματικής φύσης μεταξύ των μελών της ίδιας τάξης [...] Τίθεται όμως ένα διαφορετικό ζήτημα, εκείνο του βαθμού του συγκεντρωτισμού που είναι κατάλληλος, λαμβάνοντας υπόψη τις συγκεκριμένες συνθήκες, για την εσωτερική λειτουργία της μοναδικής και ενοποιημένης ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας»³¹.

Σύμφωνα με το παραπάνω, λοιπόν, η Λούξεμπουργκ ερμηνεύει διαφορετικά την έννοια του συγκεντρωτισμού σε σχέση με τον Λένιν, τον οποίο και κατηγορεί πως ο δικός του συγκεντρωτισμός είναι «η απόλυτη και τυφλή υποταγή των τμημάτων του κόμματος στο κεντρικό όργανο και η επέκταση της εξουσίας του ως την εξώτερη περιφέρεια της οργάνωσης»³².

Η Λούξεμπουργκ συνεχίζει τονίζοντας πως ο σοσιαλδημοκρατικός συγκεντρωτισμός, «δεν θα έπρεπε να βασίζεται ούτε στην τυφλή υπακοή, ούτε σε μια μηχανική υπακοή των αγωνιστών προς το κέντρο του κόμματος. Άλλωστε, δεν είναι δυνατή η ύπαρξη στεγανών διαχωριστικών μεταξύ του συνειδητού προλεταριακού πυρήνα, σταθερά ενταγμένου στο κόμμα, και των περιεκείμενων στρωμάτων του προλεταριάτου [...] Στην πραγματικότητα η σοσιαλδημοκρατία δεν συνδέεται με την οργάνωση της εργατικής τάξης. Είναι το ίδιο το κίνημα της εργατικής τάξης. Άρα, ο συγκεντρωτισμός της σοσιαλδημοκρατίας πρέπει να είναι ουσιαστικά διαφορετικής φύσης από τον συγκεντρωτισμό των μπλανκιστών. Δεν θα μπορούσε να είναι κάτι διαφορετικό από την επιτακτική συγκεντροποίηση της θέλησης της συνειδητής και μαχητικής πρωτοπορίας της εργατικής τάξης σε σχέση με τα άτομα και τις ομάδες της. Είναι, τρόπος του λέγειν, ένας “αντισυγκεντρωτισμός” του διευθύνοντος στρώματος του

²⁹ Κ. Παπαϊωάννου, *Η Γένεση του Ολοκληρωτισμού*, IMAGO, 1959, σελ.85

³⁰ Ρ. Λούξεμπουργκ, *Σοσιαλισμός και Δημοκρατία (Οργανωτικά προβλήματα της ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας)*, Εκδόσεις Κοροντζή, Αθήνα, 1990, σελ. 40

³¹ Ρ. Λούξεμπουργκ, *Σοσιαλισμός και Δημοκρατία*, σελ. 39-40

³² Ρ. Λούξεμπουργκ, *Σοσιαλισμός και Δημοκρατία*, σελ. 41

προλεταριάτου, είναι η βασιλεία της πλειοψηφίας στο εσωτερικό του δικού του κόμματος»³³.

Επιπρόσθετα, η Λούξεμπουργκ δεν στέκεται κριτικά μόνο απέναντι στον υπερσυγκεντρωτισμό που θέλει να επιβάλει ο Λένιν στο κόμμα, αλλά τον κατηγορεί ακόμα για «...τη μηχανική του αντίληψη για τη σοσιαλιστική οργάνωση». Αυτή η κατηγορία στηρίζεται στην αντίληψη πως ο Λένιν εκθειάζει την παιδαγωγική επιρροή του εργοστασίου, μέσω της οποίας συνηθίζει το προλεταριάτο στην πειθαρχία και την οργάνωση.

Η Λούξεμπουργκ πιστεύει ότι η εργατική τάξη δεν μπορεί και δεν πρέπει να οργανωθεί κατά τα πρότυπα της συγκεντρωτικής και ιεραρχικής αστικής κοινωνίας, ούτε η απελευθερωτική δράση της μπορεί να στηρίζεται στην τυφλή πειθαρχία της βάσης προς την ηγεσία. Μέσα από την δική της οπτική μια τέτοια λειτουργία στην ουσία αναπαράγει την ήδη υπάρχουσα ταξική υποταγή του προλεταριάτου στο κεφάλαιο και δεν διαφέρει σε τίποτα από το πλαίσιο που καθορίζει η ίδια η αστική εξουσία. Όπως παρατηρεί, λοιπόν, η Λούξεμπουργκ, «η πειθαρχία, όπως την αντιλαμβάνεται ο Λένιν, εντυπώνεται στο προλεταριάτο όχι μόνο μέσα από το εργοστάσιο, αλλά και από το στρατόπεδο και το σύγχρονο γραφειοκρατισμό, εν συντομία, από όλον τον μηχανισμό του συγκεντρωτικού αστικού κράτους [...] Τι κοινό μπορεί να υπάρχει μεταξύ της καλορυθμισμένης ευπειθειας μιας καταπιεζόμενης τάξης και της οργανωμένης εξέγερσης μιας τάξης αγωνιζόμενης για την ολοκληρωτική της χειραφέτηση; Η εργατική τάξη δεν θα μπορέσει να αποκτήσει την αντίληψη μιας νέας πειθαρχίας, της αυτοπειθαρχίας ελεύθερης αποδοχής της σοσιαλδημοκρατίας, αν ξεκινήσει από την επιβαλλόμενη από το καπιταλιστικό κράτος πειθαρχία στο προλεταριάτο (υποκαθιστώντας απλώς την αυθεντία της αστικής τάξης με εκείνη μιας σοσιαλιστικής κεντρικής επιτροπής). Θα το κατορθώσει μόνον αν ξεριζώσει και την τελευταία ρίζα αυτών των συνηθειών υπακοής και δουλοπρέπειας. Από τα προηγούμενα, άλλωστε, συνάγεται ότι ο συγκεντρωτισμός με τη σοσιαλιστική σημασία, δεν θα μπορούσε να είναι απόλυτη έννοια, εφαρμοσμένη σε οποιαδήποτε φάση του εργατικού κινήματος. Θα πρέπει μάλλον να θεωρείται ως τάση, που γίνεται πραγματικότητα στο μέτρο και στο βαθμό της ανάπτυξης και της πολιτικής διαπαιδαγώγησης των εργατικών μαζών κατά τη διάρκεια του αγώνα τους»³⁴.

Μέσω της παραπάνω διεισδυτικής ανάλυσης, η Λούξεμπουργκ καταλήγει στο απαύγασμα της σκέψης της σχετικά με τα οργανωτικά ζητήματα της σοσιαλδημοκρατίας, στοχοποιώντας το αλάθητο των ηγεσιών, και υπερασπιζόμενη πως η εργατική τάξη πρέπει να δρα και να μαθαίνει μέσα από τα λάθη της.

«Σ' αυτή την προερχόμενη από φόβο επιθυμία εγκαθίδρυσης της κηδεμονίας μιας παντογνώστριας και παντοδύναμης κεντρικής επιτροπής, για την προφύλαξη ενός ακμαιότατου και πλήρους υποσχέσεων εργατικού κινήματος από μερικά σφάλματα, πιστεύουμε πως διακρίνονται τα συμπτώματα του ίδιου εκείνου υποκειμενισμού, που εμφανίστηκε αρκετές φορές στη σοσιαλιστική σκέψη της Ρωσίας [...] Αλλά να που το Εγώ του Ρώσου επαναστάτη δεν καθυστερεί να κάνει πιρουέτες πάνω στο κεφάλι του και για μια ακόμη φορά αυτοανακηρύσσεται σε πανίσχυρο ιθύνοντα της ιστορίας και αυτή τη φορά στο πρόσωπο αυτής της υψηλότητας της κεντρικής επιτροπής του σοσιαλδημοκρατικού εργατικού κινήματος. Ο επιδέξιος ακροβάτης δεν αντιλαμβάνεται επίσης ότι το μόνο "υποκείμενο" στο οποίο ανήκει ο ρόλος του ηγέτη είναι το συλλογικό "εγώ" της εργατικής τάξης, που διεκδικεί αποφασιστικά για τον εαυτό της το δικαίωμα να υποπίπτει σε σφάλματα και να μαθαίνει τη διαλεκτική της ιστορίας. Και τέλος, ας το πούμε χωρίς περιστροφές: Τα σφάλματα που διαπράχθηκαν από ένα αληθινά επαναστατικό κίνημα είναι ιστορικά απείρως γονιμότερα και πολυτιμότερα από το αλάθητο της καλύτερης "Κεντρικής Επιτροπής"»³⁵.

Η ανάλυση της Λούξεμπουργκ μπορεί να ακούγεται πιο αριστερή και πιο όμορφη, όμως δυστυχώς αγγίζει τα όρια του ουτοπικού. Η ίδια πίστευε αδιαμφισβήτητα αυτά τα λόγια και αυτά ήταν που την οδήγησαν στο θάνατο. Ο θάνατος της Λούξεμπουργκ ήταν ένα τεράστιο πλήγμα και έφερε μια μεγάλη οπισθοχώρηση για το γερμανικό κίνημα, αποδεικνύοντας έμπρακτα πόσο σημαντικός είναι ο αρχηγικός ρόλος, που η Ρόζα διέθετε. Η απουσία ατσάλινης οργάνωσης, μυστικότητας και πειθαρχίας "πρόδωσε" την

³³ Ρ. Λούξεμπουργκ, *Σοσιαλισμός και Δημοκρατία*, σελ. 43

³⁴ Ρ. Λούξεμπουργκ, *Σοσιαλισμός και Δημοκρατία*, σελ. 44-45

³⁵ Ρ. Λούξεμπουργκ, *Σοσιαλισμός και Δημοκρατία*, σελ. 63-64

επανάσταση και κατέστησε την Λούξεμπουργκ εύκολη λεία, ενώ ο θάνατός της αποπροσανατόλισε το πολύ πιο εκπαιδευμένο γερμανικό προλεταριάτο.

Πριν προχωρήσουμε σε μια νεότερη κριτική ματιά στις θέσεις του Λένιν, χρήσιμο είναι να παραθέσουμε και ένα απόσπασμα του δικού μας, Κορνήλιου Καστοριάδη, ο οποίος τονίζει πως «τους στόχους της προλεταριακής επανάστασης μόνο το ίδιο το προλεταριάτο στο σύνολό του θα μπορέσει να τους πετύχει και κανείς άλλος στη θέση του. Για την πραγματοποίησή τους δεν μπορεί και δεν πρέπει να έχει εμπιστοσύνη σε κανέναν, ούτε καν –και προπαντός- στα ίδια τα στελέχη του. Αν το ίδιο το προλεταριάτο, στο σύνολό του, δεν έχει κάθε στιγμή την πρωτοβουλία και τη διεύθυνση των κοινωνικών δραστηριοτήτων, τόσο κατά τη διάρκεια της επανάστασης, αλλά κυρίως μετά απ' αυτήν, τότε το μόνο που θα πετύχει θα είναι να αλλάξουν οι αφέντες, και το εκμεταλλευτικό καθεστώς θα ξαναεμφανιστεί, ίσως κάτω από άλλες μορφές, αλλά στο ίδιο βάθος»³⁶.

Ο John Holloway στο έργο του «Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να καταλάβουμε την εξουσία», όπως μαρτυρά και ο τίτλος του έργου, αναλύει με μια διαφορετική σκοπιά την πάλη για κατάληψη της εξουσίας.

«Εν αρχή ην η κραυγή. Μια κραυγή θλίψης, μια κραυγή τρόμου, μια κραυγή θυμού, μια κραυγή άρνησης μπροστά στον ακρωτηριασμό της ανθρωπίνης ζωής από τον καπιταλισμό: ΟΧΙ!»³⁷. Αρκεί όμως μια κραυγή πλήρους άρνησης στην εξαθλίωση της καπιταλιστικής κοινωνίας για ριζική αμφισβήτηση αυτού που ζούμε;

Σύμφωνα με την ανάλυση του Holloway: «Η “εξουσία” είναι ένας συγκεχυμένος όρος που συγκαλύπτει έναν ανταγωνισμό μεταξύ πράττειν και εργασίας, μεταξύ πεπραγμένου και κεφαλαίου, μεταξύ χρησιμότητας (αξίας χρήσης) και αξίας, μεταξύ κοινωνικής ροής του πράττειν και κατακερματισμού. Ο όρος εξουσία έχει δύο διαφορετικές σημασίες, “εξουσία-για” και “εξουσία-επί”. [...] Η “εξουσία-για” υπάρχει ως “εξουσία-επί”, αλλά η “εξουσία-για” υπόκειται στην “εξουσία-επί” και εξηγείται ενάντια σε αυτή. Και η “εξουσία-επί” δεν είναι άλλο από τη μεταμόρφωση της “εξουσίας-για” και γι' αυτό εξαρτάται απόλυτα από αυτήν. Έτσι η πάλη της κραυγής είναι η πάλη της απελευθέρωσης της “εξουσίας-για” από την “εξουσία-επί”, η πάλη της απελευθέρωσης του πράττειν από την εργασία, της υποκειμενικότητας από την αντικειμενοποίηση»³⁸.

Σε αυτό το πλαίσιο ο ίδιος προτείνει την προοπτική της αντιεξουσίας ενάντια στην “εξουσία-επί”, προτείνει την απόρριψη της αντίπαλης εξουσίας: «Η πάλη για την απελευθέρωση της “εξουσίας-για” δεν είναι πάλη για να κατασκευάσουμε μια αντίπαλη εξουσία, αλλά μια αντιεξουσία, κάτι ριζικά διαφορετικό από την “εξουσία-επί”. Οι έννοιες της επανάστασης που δίνουν έμφαση στην κατάληψη της εξουσίας επικεντρώνονται παραδοσιακά στην έννοια της αντίπαλης εξουσίας. Η στρατηγική τους συνίσταται στην κατασκευή μιας αντίπαλης εξουσίας, μιας εξουσίας που θα μπορεί να αντιταχθεί στην κυρίαρχη εξουσία. Το επαναστατικό κίνημα συγκροτήθηκε σε πολλές περιπτώσεις ως αντικατοπτρισμός της εξουσίας, ως στρατός ενάντια στο στρατό, ως κόμμα ενάντια στο κόμμα, με αποτέλεσμα η εξουσία να αναπαράγεται μέσα στην ίδια την επανάσταση. Η αντιεξουσία επομένως δεν είναι μια αντίπαλη εξουσία, αλλά κάτι πολύ πιο ριζοσπαστικό. Είναι η κατάλυση της “εξουσία-επί”, η χειραφέτηση της “εξουσίας-για”. Είναι η μεγάλη, παράλογη, αναπόφευκτη πρόκληση του κομμουνιστικού οράματος. Να δημιουργήσουμε μια κοινωνία, όπου δε θα υπάρχουν σχέσεις εξουσίας μέσω της κατάλυσης της “εξουσίας-επί”. Το σχέδιο αυτό είναι πολύ πιο ριζοσπαστικό από οποιαδήποτε έννοια επανάστασης, που στηρίζεται στην κατάληψη της εξουσίας, και ταυτόχρονα πολύ πιο ρεαλιστικό»³⁹.

Για τον αντιεξουσιαστή στοχαστή η εξουσία δεν μπορεί παρά να αναπαράγει εξουσία: «Μπορεί κανείς να αντιτάξει πως ο Λένιν δε μιλούσε μόνο για την κατάληψη της κρατικής εξουσίας, αλλά και για τη συντριβή του παλιού κράτους και την αντικατάστασή του από ένα κράτος των εργατών, και τόσο αυτός, όσο και ο

³⁶ Κ. Καστοριάδης, *Η Γραφειοκρατική Κοινωνία*, Εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα, 1985, σελ. 184

³⁷ J. Holloway, *Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να αλλάξουμε την εξουσία. Το νόημα της επανάστασης σήμερα*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2002, σελ. 17

³⁸ J. Holloway, *Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να αλλάξουμε την εξουσία*, σελ. 84,87

³⁹ J. Holloway, *Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να αλλάξουμε την εξουσία*, σελ. 88

Τρότσκι είχαν πλήρη συνείδηση της ανάγκης του διεθνούς χαρακτήρα της επανάστασης για να είναι αυτή επιτυχής. Αυτό βέβαια είναι αλήθεια και πρέπει να αποφεύγουμε τις χοντροκομμένες καρικατούρες, αλλά είναι επίσης αλήθεια ότι η ανάληψη του κράτους έχει θεωρηθεί γενικά μια ιδιαίτερα σημαντική συνιστώσα, ένα κεντρικό σημείο στη διαδικασία κοινωνικής αλλαγής, ένα σημείο στο οποίο πρέπει να επικεντρωθούν όλες οι δυνάμεις που αφιερώθηκαν στον κοινωνικό μετασχηματισμό. Η έμφαση αυτή αποδίδει αναπόφευκτα προνομιακή σημασία στο κράτος ως τόπο εξουσίας. Φαινομενικά, ο πιο ρεαλιστικός τρόπος αλλαγής της κοινωνίας είναι η επικέντρωση της πάλης στην κατάληψη της κρατικής εξουσίας και η υπαγωγή της πάλης σε αυτόν το σκοπό. Πρώτα θα καταλάβουμε την εξουσία και μετά θα δημιουργήσουμε μια κοινωνία αντάξια της ανθρωπότητας. Αυτό είναι το ισχυρά ρεαλιστικό επιχείρημα του Λένιν, ιδιαίτερα στο «Τι να κάνουμε;», αλλά την ίδια λογική υιοθετούν και όλοι οι επαναστάτες ηγέτες του 20ου αιώνα: Ρόζα Λούξεμπουργκ, Τρότσκι, Γκράμσι, Μάο, Τσε. Ωστόσο, η εμπειρία των αγώνων τους αποδεικνύει ότι ο αποδεκτός βαθμός ρεαλισμού της επαναστατικής παράδοσης είναι βαθιά μη ρεαλιστικός. Ο ρεαλισμός αυτός είναι ο ρεαλισμός της εξουσίας και δεν μπορεί παρά να αναπαράγει την εξουσία»⁴⁰.

«Ο αγώνας έχει χαθεί από τη στιγμή που εμποτίζεται από την εξουσία, από τη στιγμή που η λογική της εξουσίας καθίσταται λογική της επαναστατικής διαδικασίας, από τη στιγμή που ο αρνητικός χαρακτήρας της άρνησης μετατρέπεται στον θετικό χαρακτήρα της δημιουργίας μορφών εξουσίας. Δεν αντιλαμβανόμαστε ότι δεν επαναστατούμε ενάντια στον καπιταλισμό επειδή θέλουμε ένα διαφορετικό σύστημα εξουσίας, αλλά επειδή θέλουμε μια κοινωνία όπου οι σχέσεις εξουσίας να έχουν αποδομηθεί. Κανείς δεν μπορεί να δημιουργήσει μια κοινωνία μη εξουσιαστικών σχέσεων καταλαμβάνοντας την εξουσία. Από τη στιγμή που υιοθετείται η λογική της εξουσίας, ο αγώνας ενάντια στην εξουσία έχει ήδη χαθεί»⁴¹.

Με άλλα λόγια, αυτό που θέλει να πει είναι πως έχει αποτύχει η ιδέα ότι η επανάσταση ισοδυναμεί με την κατάληψη της εξουσίας, πως η επανάσταση δεν πρέπει να σημαίνει τη κατάληψη της εξουσίας, αλλά τη κατάλυση της εξουσίας. Πως πρέπει να απαλλαγούμε από τον φαύλο κύκλο της εξουσίας, ο οποίος διαγωνίζεται ανεξάρτητα του σημείου αφετηρίας, πως πρέπει να έρθουμε σε ολοκληρωτική ρήξη με κάθε μορφή εξουσίας.

Αυτό που μάλλον, όμως, δεν έχει καταλάβει ή σκοπίμως αγνοεί ο Holloway είναι πως για μαρξιστές όπως ο Λένιν, η Λούξεμπουργκ, ο Τρότσκι ή ο Γκράμσι η διαλεκτική του κράτους και της επανάστασης δεν κατανοείται με όρους ανάληψης ή κατάληψης, αλλά συντριβής του αστικού μηχανισμού σε όλες τις επιμέρους θεσμικές και λειτουργικές εκφάνσεις του⁴².

Είναι αυτό που ο Μαρξ βροντοφώναζε στο τελευταίο κεφάλαιο του «Η 18η Μπρυμαίρ»: «να μην περάσει η γραφειοκρατική-στρατιωτική μηχανή από το ένα χέρι στο άλλο, όπως γίνονταν ως τώρα, αλλά να την τσακίσει, και τέτοιος ακριβώς είναι ο προκαταρκτικός όρος κάθε πραγματικής λαϊκής επανάστασης στην ήπειρο»⁴³.

Η προλεταριακή εξουσία ως δικτατορία του προλεταριάτου δεν τίθεται ως ανεστραμμένο είδωλο της αστικής τάξης⁴⁴, δεν έρχεται να γίνει χαλίφης στη θέση του χαλίφη, να γίνει η ίδια εξουσιαστής, αλλά έρχεται να απελευθερώσει την κοινωνία από τον ζυγό της εξουσίας μέσω της χειραφέτησης για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας, όχι με θεμέλιο το κέδρος αλλά με ακρογωνιαίο λίθο τον ίδιο τον άνθρωπο.

⁴⁰ J. Holloway, *Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να αλλάξουμε την εξουσία*, σελ. 44, 50

⁴¹ J. Holloway, *Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να αλλάξουμε την εξουσία*, σελ. 48-49

⁴² Α. Χρύσης, *Για τη διαλεκτική εξουσίας και επανάστασης*, Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2009, σελ. 74

⁴³ Κ. Μαρξ, *Η 18^η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2012, σελ. 142

⁴⁴ Α. Χρύσης, *Για τη διαλεκτική εξουσίας και επανάστασης*, σελ. 78

Η πρωτοπορία στην πράξη: Η δεύτερη επανάσταση

Ο μαρξισμός εκτός από μια επαναστατική θεωρία, είναι παράλληλα και μια απαιτητική επιστημονική θεωρία. Αναμφισβήτητα ο Λένιν, αποτελεί έναν από τους πιο συνεπείς μαθητές του μαρξισμού, ο οποίος κατανόησε, εξερεύνησε και εξέλιξε την θεωρία, όμως εκτός από καταρτισμένος θεωρητικός ήταν και ένας ιδιαίτερα διορατικός και χαρισματικός πολιτικός. Γιατί όταν η συγκυρία ξεσπά και πρέπει να πάρεις αποφάσεις ζωής ή θανάτου, η θεωρία μπαίνει στην άκρη και κυριαρχεί το πολιτικό ένστικτο.

Τα γεγονότα που ακολούθησαν την πρώτη αστικοδημοκρατική επανάσταση του Φλεβάρη του 1917 στη Ρωσία μέχρι την δεύτερη προλεταριακή επανάσταση του Οκτώβρη του 1917 είναι ίσως από τα πιο πυκνά στην ιστορία της ανθρωπότητας. Τότε που κάθε μέρα άλλαζε τις ισορροπίες, που όλα κρέμονταν από μια κλωστή, ο Λένιν έδειξε στην πράξη τι σημαίνει πρωτοπορία και βγήκε μπροστά, απέναντι σε όλους - εχθρούς και συντρόφους- για να πραγματοποιηθεί το όνειρο της επανάστασης.

Τα σοβιέτ, ήταν γέννημα των συνθηκών του 1905, τότε που δεν υπήρχαν νόμιμα κόμματα, συνδικάτα, Βουλή και η εργατιά αυθόρμητα δημιούργησε μια οργάνωση, η οποία δεν είχε καθορισμένους στόχους, δικαιοδοσία ή καταστατικό. Παρόλα αυτά τα σοβιέτ έγιναν σύμβολο επανάστασης και έτσι η επανάσταση του 1917 τα έφερε ξανά στην επιφάνεια. Τα σοβιέτ γρήγορα έγιναν η άλλη εξουσία, χωρίς την έγκριση των σοβιέτ η Προσωρινή Κυβέρνηση δεν μπορούσε να πάρει καμία απόφαση.

Όταν ξέσπασε η επανάσταση ο Λένιν βρισκόταν στην Ελβετία και αμέσως έκανε το αδύνατο δυνατόν για να γυρίσει στην πατρίδα και μάλλον δεν θα τα είχε καταφέρει χωρίς την βοήθεια των Γερμανών, οι οποίοι πίστευαν πως η αναταραχή που θα δημιουργήσει ο Λένιν στο εσωτερικό της Ρωσίας θα λειτουργήσει ευεργετικά για τη Γερμανία στον πόλεμο, αφού ο Λένιν ήταν σφόδρα κατά του ιμπεριαλιστικού πολέμου, στον οποίο συμμετείχε και η Ρωσία.

Γινόταν φανερό πως η δυαδική εξουσία, που είχε δημιουργηθεί, δε μπορούσε να διατηρηθεί για πολύ, γιατί η πορεία των γεγονότων απαιτούσε να συγκεντρωθεί η εξουσία σε ένα σημείο: ή μέσα στους τοίχους της Προσωρινής κυβέρνησης, ή στα χέρια των σοβιέτ⁴⁵.

Η θεωρία, που μετά από το Φλεβάρη, όλοι οι Ρώσοι επαναστάτες αποδέχονταν έλεγε: «Ο Μαρξ έδειξε πως η προϋπόθεση της σοσιαλιστικής κοινωνίας είναι η ισχυρή βιομηχανία και το ισχυρό προλεταριάτο. Στη Ρωσική Αυτοκρατορία δεν υπήρχε ούτε ισχυρή βιομηχανία και προλεταριάτο, άρα η χώρα δεν ωρίμασε για το σοσιαλισμό. Μετά από την ανατροπή του τσαρικού καθεστώτος μόνο η αστική εξουσία μπορεί να ακολουθήσει. Η εργατιά αποτελεί ασήμαντο κομμάτι του πληθυσμού, ο λαός είναι αναλφάβητος κι ανοργάνωτος, η βιομηχανία αδύνατη, σημαντικό μέρος της γης ανήκει στους τσιφλικάδες και ούτε δημοκρατία υπάρχει- άρα η εργατιά δεν μπορεί να παλέψει για την εξουσία, ως έμπιστη αντιπολίτευση πρέπει να κριτικάρει και να στηρίζει τη Προσωρινή Κυβέρνηση για να δημιουργήσει το αστικό κράτος και στη συνέχεια θα μπορεί να γίνει λόγος για σοσιαλισμό»⁴⁶.

Ο Λένιν όμως έλεγε: «Είναι αλήθεια ότι στη Ρωσία δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις της σοσιαλιστικής κοινωνίας, αλλά ακριβώς γι' αυτό, ο σκοπός πρέπει να είναι η δημιουργία τους. Η αστική τάξη είναι πολύ αδύνατη για κάτι τέτοιο, επειδή είναι αναγκασμένη να συνασπίζεται με την παλιά άρχουσα τάξη. Γι' αυτό οι εργάτες και οι αγρότες πρέπει να πάρουν την εξουσία και να φέρουν σε πέρας στη θέση της αστικής τάξης τον αστικό μετασχηματισμό. Το καθήκον λοιπόν δεν είναι να στηρίζουν την κυβέρνηση σαν υπάκουη αντιπολίτευση, αλλά να την ανατρέψουν»⁴⁷.

Η θεωρία των αντιπάλων του Λένιν φαίνεται όντως πιο ορθολογική, όμως ξέχασαν κάτι πολύ σημαντικό, την επανάσταση. Η πορεία που θα ακολουθήσει εξαρτάται από την θέληση του λαού. Ο Λένιν όλα τα

⁴⁵ ΚΕ του ΚΚΣΕ, *Ιστορία του κομμουνιστικού κόμματος της σοβιετικής ένωσης*, Τα νέα βιβλία, Αθήνα, 1945, σελ. 8

⁴⁶ Λ. Γκούρκο, *Ο Λένιν τον Οκτώβρη*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2014, σελ. 179

⁴⁷ Λ. Γκούρκο, *Ο Λένιν τον Οκτώβρη*, σελ. 179

στήριζε στη βούληση, στο συμφέρον. Οι αγρότες ήθελαν γη, οι εργάτες ψωμί, οι στρατιώτες ειρήνη, όλος ο λαός ελευθερία, η Προσωρινή Κυβέρνηση δεν μπορούσε να υπηρετήσει κανέναν από αυτούς τους στόχους, γιατί εκπροσωπούσε τα συμφέροντα της αστικής τάξης, των τσιφλικάδων και της αριστοκρατίας.

Οι περισσότεροι μπολσεβίκοι δεν πίστευαν πως η βούληση της κοινωνίας μπορεί να επηρεάζει σε τέτοιο βαθμό, όπως πίστευε ο Λένιν. Ήρθαν σε αντιπαράθεση μαζί του, κυρίως γιατί ο Λένιν ήρθε σε αντίθεση με τον προηγούμενο εαυτό του. Δεν απαρνήθηκε απλά τον Μαρξ, απαρνήθηκε και τη θεωρία, τον εαυτό του. Ο Λένιν έψαχνε τη θεωρία της πράξης, οι σύντροφοί του τη πράξη της θεωρίας.

Με μια δεύτερη ματιά, ο Λένιν σκέφτηκε με το μυαλό του Μαρξ, όταν κήρυξε την θεωρία της δεύτερης επανάστασης. Ο Μαρξ μας δίδαξε πως η πραγματικότητα είναι το καθοριστικό και όχι οι θεωρίες, πως το συμφέρον κινεί τον κόσμο, πως οι τάξεις δεν συμφιλιώνονται, ότι κάθε θεωρία δοκιμάζεται στη πράξη.

Το στερεότυπο πως η σοσιαλιστική επανάσταση θα ξεσπάσει εκεί όπου η βιομηχανία και η εργασία είναι πιο ισχυρές, το ξεπέρασε ο Λένιν μόλις είδε μπροστά του την πραγματικότητα που είχε διαμορφωθεί στη Ρωσία. Η επανάσταση είναι μια περίοδος που ο κόσμος αλλάζει ριζικά από την μια στιγμή στην άλλη και μαζί της αλλάζει και ο Λένιν.

Ο Λένιν από την πρώτη στιγμή επιτέθηκε δυναμικά κατά της ενότητας και άρα τόσο κατά της κυβέρνησης όσο και κατά των σοβιέτ που την υποστήριζαν. Η ενότητα βολεύει μόνο αυτούς που βρίσκονται στην εξουσία και δένει τα χέρια του λαού. Οι τάξεις δεν συμφιλιώνονται.

Ευφυώς ο Λένιν θέλησε να αλλάξει τα πάντα, ακόμα και το ίδιο του το κόμμα, το οποίο τότε πρότεινε να ονομαστεί Κομμουνιστικό για να διαφέρει από τους σοσιαλδημοκράτες που πρόδωσαν τον σοσιαλισμό. Ο Λένιν ήταν έτοιμος να αλλάξει τα πάντα για να μην τον ξεπεράσει η επανάσταση.

Φυσικά αυτό δεν ήταν εύκολο, από την πρώτη στιγμή που πάτησε το πόδι του στη πατρίδα, αμέτρητες φορές καταψηφίστηκαν οι θέσεις του, πολλές φορές σκέφτηκε τη ρήξη, όμως πάντα έμεινε πιστός στη πειθαρχία που ο ίδιος είχε οικοδομήσει. Δεν έπεισε ο Λένιν το Κόμμα, αλλά μέσα στο Κόμμα νίκησαν οι διαθέσεις του λαού, τις οποίες ο Λένιν διατύπωσε, το πλήθος ένωθε καθημερινά πως για την πραγματική χειραφέτηση χρειάζεται μια δεύτερη επανάσταση.

Ο Λένιν έχει χαρακτηριστεί άπειρες φορές ως μπλανκιστής, όλοι περίμεναν μια συνωμοτική εξέγερση, και όμως η ίδια η ιστορία διαψεύδει τον χαρακτηρισμό. Πολλοί μπολσεβίκοι πίεζαν το καλοκαίρι του 1917 να γίνει μια οργανωμένη αιφνιδιαστική ένοπλη επίθεση που θα εκμεταλλευόταν το χάος και θα καταλάμβανε την εξουσία. Ο Λένιν διαφωνούσε κάθετα, ήθελε να κερδίσει την πλειοψηφία και μέσω αυτής την εξουσία. Ήθελε να κατακτήσει την εξουσία με τη θέληση του λαού και όχι με τα όπλα. Ήθελε να περάσει όλη η εξουσία στα σοβιέτ, που στην πράξη εκπροσωπούσαν την πλειοψηφία του λαού.

Ο Λένιν εκτιμούσε ότι το προλεταριάτο έπασχε από έλλειψη "συνειδητότητας", ότι παρασυρόταν και εμπιστευόταν τους εκπροσώπους των μικροαστικών στρωμάτων, οι οποίοι ήταν "ουρά" της αστικής τάξης. Το πρώτο και το βασικό ζήτημα που έπρεπε να λυθεί ήταν το ανέβασμα της συνείδησης του προλεταριάτου. Το σύνθημα «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ» προβλήθηκε ως στόχος αλλά και ως σύνθημα ζύμωσης με σκοπό να αποκαλυφθεί η στάση των μενσεβίκων και των εσέρων, στάση "ουράς" στην αστική τάξη, να γκρεμιστούν οι αυταπάτες ότι μπορούσαν οι μικροαστοί να δράσουν ανεξάρτητα από την αστική τάξη. Προβλήθηκε η ανάγκη αλλαγής των συσχετισμών στα Σοβιέτ. Υπήρχε ακόμα ο προσανατολισμός προς την ειρηνική εξέλιξη της επανάστασης⁴⁸.

Τον Ιούλη το χάος στη Ρωσία είχε πάρει τεράστιες πλέον διαστάσεις, οι διαδηλώσεις ήταν ογκώδεις και καθημερινές, τα συνθήματα των μπολσεβίκων κυριαρχούσαν με διαφορά, χιλιάδες ένοπλοι ήταν έτοιμοι. Τη στιγμή που μια μάζα 100.000 οπλισμένων απαιτούσε μπροστά στα πόδια του την επανάσταση, ο Λένιν

---

⁴⁸ ΚΕ του ΚΚΣΕ, *Ιστορία του κομμουνιστικού κόμματος της σοβιετικής ένωσης*, σελ. 12

δεν ήθελε να μπει επικεφαλής⁴⁹. Δεν ήταν σίγουρος και δεν ήταν διατεθειμένος να ριψοκινδυνεύσει, αφού η αποτυχία θα έβαζε ταφόπλακα στο όνειρο της επανάστασης. Το κόμμα πέρασε στη παρανομία, ο Λένιν και άλλοι μπολσεβίκοι κρύβονταν, οι μπολσεβίκοις εφημερίδες έκλεισαν.

Ο Στάλιν είπε: «Η ειρηνική περίοδος της επανάστασης τελείωσε, ήρθε η μη ειρηνική περίοδος, η περίοδος των συγκρούσεων και των εκρήξεων»⁵⁰. Το κόμμα βάδιζε προς την ένοπλη εξέγερση.

Ο Λένιν δεν ήταν τρελός, είχε επίγνωση πως η δεύτερη επανάσταση μπορούσε να σύρει την χώρα σε εμφύλιο και γι αυτό ήθελε να είναι απόλυτα σίγουρος πως θα έχει την μεγάλη πλειοψηφία πριν πάρει την εξουσία. Ο λάτρης, λοιπόν, της εξουσίας, ο συνωμότης τυχοδιώκτης, ο μπλανκιστής, προτίμησε να υποστεί μία ήττα, ρίσκαρε να τουφεκιστεί, αλλά όχι να προκαλέσει έναν εμφύλιο. Ίσως βέβαια να είχε κάνει λάθος που φοβήθηκε, όπως θα ομολογήσει λίγο αργότερα, όταν τον Σεπτέμβρη έγραφε: «Πραγματικό λάθος του Κόμματός μας στις μέρες της 3-4 του Ιούλη, που το φανέρωσαν τα γεγονότα, ήταν μόνο ότι το Κόμμα θεωρούσε τη γενική κατάσταση λιγότερο επαναστατική, απ' όσο αποδείχτηκε, ότι το Κόμμα θεωρούσε ακόμη δυνατή μια ειρηνική εξέλιξη των πολιτικών μετασχηματισμών με την αλλαγή της πολιτικής των Σοβιέτ, ενώ στην πραγματικότητα οι μενσεβίκοι και οι εσέροι είχαν πια τόσο μπερδευτεί και δεθεί λόγω του συμβιβασμού τους με την αστική τάξη, και η αστική τάξη είχε γίνει τόσο αντεπαναστατική, ώστε για καμιά ειρηνική εξέλιξη δεν μπορούσε να γίνει πια καν λόγος»⁵¹.

Όταν τον Ιούλη η Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση με την υποστήριξη των Σοβιέτ πέρασε στην αντεπίθεση με σκληρά κατασταλτικά μέτρα ενάντια στους μπολσεβίκοις και το εργατικό κίνημα, οι μπολσεβίκοι απέσυραν το σύνθημα «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ».

Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Λένιν στο κείμενό του με τίτλο «Η πολιτική κατάσταση»: «Κάθε ελπίδα για ειρηνική εξέλιξη της ρωσικής επανάστασης χάθηκε οριστικά. Η αντικειμενική κατάσταση παρουσιάζεται έτσι, είτε ολοκληρωτική νίκη της στρατιωτικής δικτατορίας είτε νίκη της ένοπλης εξέγερσης των εργατών, που είναι δυνατή μόνο αν η εξέγερση συμπέσει με ένα ισχυρό μαζικό ξεσηκωμό ενάντια στην κυβέρνηση και ενάντια στην αστική τάξη πάνω στη βάση του οικονομικού χάους και της παράτασης του πολέμου. Το σύνθημα να περάσει όλη η εξουσία στα Σοβιέτ ήταν σύνθημα ειρηνικής εξέλιξης της επανάστασης, κι αυτό μπορούσε να γίνει τον Απρίλη, το Μάη, τον Ιούνη, ως τις 5-9 Ιούλη, δηλ. πριν περάσει η πραγματική εξουσία στα χέρια της στρατιωτικής δικτατορίας. Τώρα το σύνθημα αυτό δεν είναι πια σωστό, γιατί δεν παίρνει υπόψη του το συντελεσμένο αυτό πέρασμα, ούτε και την πλήρη προδοσία στην πράξη της επανάστασης από τους εσέρους και τους μενσεβίκοις [...] Ας αφήσουμε λοιπόν κάθε είδους συνταγματικές και δημοκρατικές αυταπάτες, κάθε είδους αυταπάτες για ειρηνικό δρόμο, κάθε είδους σκόρπιες ενέργειες, ας μην πέφτουμε τώρα στις προβοκάτσιες των μαύρων εκατονταρχιών και των κοζάκων, και ας συγκεντρώσουμε δυνάμεις, ας τις αναδιοργανώσουμε και ας τις προετοιμάσουμε σταθερά για την ένοπλη εξέγερση, αν η πορεία της κρίσης μας δώσει τη δυνατότητα να την πραγματοποιήσουμε σε μια πραγματικά μαζική, παλλαϊκή κλίμακα [...] Ο σκοπός της ένοπλης εξέγερσης μπορεί να είναι μόνο ένας: το πέρασμα της εξουσίας στα χέρια του προλεταριάτου, που το υποστηρίζει η φτωχή αγροτιά, για την πραγματοποίηση του προγράμματος του Κόμματός μας»⁵².

Στα τέλη Αυγούστου η αστική τάξη έπραξε την απονενοημένη πράξη, το πραξικόπημα του Κορνίλοφ ήταν ο τελευταίος σπασμός πριν η Ρωσία παραδοθεί στην αγκαλιά της επανάστασης. Το πραξικόπημα αποκρούστηκε, όμως ακόμα και τότε το σοβιέτ συνέχισε να διαπραγματεύεται με τους υποστηρικτές του πραξικοπήματος, όχι όμως και ο λαός. Όταν έγινε το πραξικόπημα το ένα τρίτο των αντιπροσώπων στα σοβιέτ ήταν μπολσεβίκοι. Μια εβδομάδα μετά, οι μπολσεβίκοι ήταν πλειοψηφία και ο Τρότσκι πρόεδρος του σοβιέτ της Πετρούπολης⁵³.

⁴⁹ Λ. Γκούρκο, *Ο Λένιν τον Οκτώβρη*, σελ. 250

⁵⁰ Πρακτικά του 6^{ου} συνεδρίου του ΡΣΔΕΚ, σελ. 111

⁵¹ Β. Λένιν, *Σχέδιο Απόφασης για την τρέχουσα πολιτική στιγμή*, Άπαντα, τ. 34, Σύγχρονη Εποχή, 1985, σελ. 146

⁵² Β. Λένιν, *Η πολιτική κατάσταση*, Άπαντα, τ. 34, Σύγχρονη Εποχή, 1985, σελ. 1-5

⁵³ Λ. Γκούρκο, *Ο Λένιν τον Οκτώβρη*, σελ. 327

Ο Λένιν είχε πετύχει τον στόχο του και το μαρτυρούν τα ίδια τα στοιχεία. Τον Φλεβάρη υπήρχαν περίπου 20.000 κομματικά μέλη μπολσεβίκοι, τον Απρίλη 80.000, τον Ιούλη 240.000, τον Οκτώβρη 400.000. Στην Πετρούπολη τον Απρίλη 14.000 μπολσεβίκοι, τον Οκτώβρη 50.000 και στη Μόσχα από τους 7.000 του Απρίλη στους 20.000 τον Οκτώβρη⁵⁴. Οι μπολσεβίκοι είχαν πλέον την πλειοψηφία και ο δρόμος της εξουσίας ήταν ορθάνοιχτος.

Κι όμως, τώρα ο Λένιν βιαζόταν. Ήξερε πως δεν μπορεί να βασιστεί για πολύ στη διάθεση των μαζών, γιατί αυτή αλλάζει συνεχώς. Όσο γρήγορα έδωσε στους μπολσεβίκους τη πλειοψηφία, τόσα άμεσα μπορούσε να τους επαναφέρει στην πρότερη κατάσταση. Το πραξικόπημα έφερε τις μάζες κοντά, οι μάζες εμπιστεύτηκαν τους μπολσεβίκους, όμως τώρα απαιτούσαν δράση και όχι λόγια.

Το σύνθημα «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ» επανήλθε με καινούργιο περιεχόμενο. Όχι πια ως σύνθημα που διευκόλυνε την αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων μέσα στα σοβιέτ, που αποκάλυπτε τη συμφιλίωση των σορτουμιστών* με την αστική τάξη, αλλά ως σύνθημα της εξέγερσης για την ανατροπή της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης και μαζί των μενσεβίκων και εσέρων που συμμετείχαν σ' αυτή. Γι' αυτό το λόγο ο Λένιν υποστήριξε ότι οι μπολσεβίκοι είναι αυτοί που έπρεπε να οργανώσουν την εξέγερση και να πάρουν την εξουσία, για λογαριασμό των σοβιέτ, χωρίς όμως να περιμένουν ούτε τις εκλογές για τη Συντακτική Συνέλευση που είχαν προκηρυχθεί για το Νοέμβριο αλλά ούτε το συνέδριο των σοβιέτ.

Η επανάσταση αυτή τη φορά δεν έγινε από τη μάζα των εξεγερμένων εργατών, όπως το Φλεβάρη, αλλά από μερικές χιλιάδες επίλεκτους οπλισμένους και με άκρα μυστικότητα και γι αυτό δεν χύθηκε παρά ελάχιστο αίμα. Ο Κερένσκι δεν είχε ιδέα για την μυστική προετοιμασία των μπολσεβίκων και έτσι ήταν εύκολο θύμα. Το σχέδιο του Λένιν είχε λειτουργήσει υποδειγματικά.

Το πιο αστείο είναι πως ούτε ο ίδιος ο Λένιν δεν γνώριζε το αναλυτικό σχέδιο της εξέγερσης. Η εξέγερση προετοιμάστηκε με τέτοια μυστικότητα που μόνο ένας στενός πυρήνας στελεχών γνώριζε. Ο Λένιν είχε πέσει στην παγίδα που ο ίδιος είχε στήσει.

---

⁵⁴ Λ. Γκούρκο, *Ο Λένιν τον Οκτώβρη*, σελ. 328

Αντί επιλόγου: Απομάκρυνση ή εξέλιξη του Μαρξισμού;

Έχουν χυθεί τόνοι μελάνι για να αναλυθεί η διαφορετική προσέγγιση μεταξύ Μαρξ και Λένιν πάνω στο ζήτημα της προλεταριακής οικοδόμησης, με πολλούς να φτάνουν στο σημείο να τονίζουν πως η θεωρία του Λένιν -όπως αναλύθηκε παραπάνω- όχι απλώς δεν διαθέτει μαρξιστικά στοιχεία, αλλά έρχεται σε πλήρη αντιδιαστολή με τα ιδεώδη και τις αρχές του Μαρξισμού. Θα προσπαθήσουμε λοιπόν να αποσαφηνίσουμε τις διαφορετικές σκοπιές τους και να απαντήσουμε τελικά σε ένα διαχρονικό ερώτημα: αν η λενινιστική αντίληψη του κόμματος αποτελεί εξέλιξη του μαρξισμού ή απομακρύνεται από αυτόν.

Έχει συχνά ειπωθεί πως μάταια κάποιος θα αναζητήσει μια θεωρία της τάξης ή του κόμματος στον Μαρξ. Αυτό είναι αλήθεια, εκτός από το γεγονός ότι το πρόβλημα της τάξης είναι παρόν καθ' όλη τη δουλειά του σε τέτοια αφθονία και βάθος ώστε να καταστεί δυνατή η ανακατασκευή της θεωρίας που συνεπάγεται την ανάλυσή του. Η περίπτωση του κόμματος είναι εντελώς διαφορετική, χωρίς αυτό να σημαίνει πως το πρόβλημα της "οργάνωση" της εργατικής τάξης αγνοήθηκε από τον Μαρξ. Ο ίδιος αντιμετώπισε αυτό το πρόβλημα, αλλά γρήγορα έχασε της αυταπάτες του -αμέσως μετά την «Αγία Οικογένεια» και τη «Γερμανική Ιδεολογία»- σχετικά με την αποτελεσματικότητα της πνευματικής δράσης, διαζευγμένη από συγκεκριμένη πολιτική δράση μέσα στην εργατική τάξη⁵⁵.

Αρχικά θα πρέπει να γίνει ξεκάθαρο πως άλλο το 1847, άλλο το 1872 και άλλο το 1917. Οι αλλαγές που συντελούνται εκείνες τις περιόδους είναι ραγδαίες, εν μέσω της έκρηξης της βιομηχανικής επανάστασης και η κάθε περίοδος θέλει και διαφορετική αντιμετώπιση. Είναι αυτό που ο Μαρξ και ο Ένγκελς έγραψαν στον πρόλογο του «Κομμουνιστικού Μανιφέστου» (1872): «Η Ένωση των Κομμουνιστών, μια διεθνής εργατική Ένωση, που στις τότε συνθήκες μπορούσε φυσικά να είναι μονάχα μυστική, στο Συνέδριο που έγινε στο Λονδίνο το Νοέμβριο του 1847, ανάθεσε στους υποφαινόμενους να συντάξουν ένα διεξοδικό θεωρητικό και πρακτικό πρόγραμμα του κόμματος, που προοριζόταν για δημοσίευση»⁵⁶. Άρα ο Μαρξ όχι απλώς μιλάει για κόμμα ήδη από το 1847, αλλά "γεννά" θεωρητικά ένα κόμμα από τότε.

Και συνεχίζει: «Όσο πολύ κι αν έχουν αλλάξει οι συνθήκες στα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, οι γενικές αρχές που εκτέθηκαν σ' αυτό το Μανιφέστο διατηρούν σε γενικές γραμμές και σήμερα όλη τους την ορθότητα. Μερικά σημεία θα μπορούσαν εδώ και εκεί να διορθωθούν. Η πρακτική εφαρμογή αυτών των αρχών, εξηγεί το ίδιο το Μανιφέστο, θα εξαρτηθεί παντού και πάντα από τις υπάρχουσες ιστορικές συνθήκες και γι αυτό δεν αποδίδεται καθόλου ιδιαίτερη σημασία στα επαναστατικά μέτρα, που προτείνονται στο τέλος του δεύτερου μέρους. Αυτό το μέρος θα το παρουσιάζαμε σήμερα από πολλές απόψεις διαφορετικά»⁵⁷. Οι ίδιοι οι Μαρξ και Ένγκελς μιλούν για αλλαγές των θέσεων τους, λόγω της ιστορικής συγκυρίας, γεγονός που εντέχνως "αγνοούν" πολλοί νεότεροι αναλυτές που εμμένουν να ασχολούνται μόνο με τις αρχικές θέσεις τους.

Καταλήγει πως: «Μπρος στην τεράστια ανάπτυξη της μεγάλης βιομηχανίας στα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια και στην κομματική οργάνωση της εργατικής τάξης που προοδεύει μαζί της, μπρος στην πρακτική πείρα, πρώτα της επανάστασης του Φλεβάρη (1848), και πολύ περισσότερο ακόμα της Κομμούνας του Παρισιού (1871), όπου για πρώτη φορά το προλεταριάτο κράτησε την πολιτική εξουσία δύο ολόκληρους μήνες, το πρόγραμμα αυτό πάλιωσε σε μερικά σημεία. Η Κομμούνα, ιδίως, απέδειξε ότι δεν μπορεί η εργατική τάξη να πάρει στα χέρια της την έτοιμη κρατική μηχανή και να τη βάλει σε κίνηση για δικούς της σκοπούς»⁵⁸.

Ανάλογες αναφορές για αλλαγές μπορεί να βρει κανείς και σε επόμενους προλόγους (1882, 1883, 1890). Χαρακτηριστικά ο πρόλογος του 1890 γράφει: «Η εργατική τάξη του 1874, όταν διαλυόταν η Διεθνής, ήταν

⁵⁵ R. Rossanda, *Class and Party*, περιοδικό «Μανιφέστο II, Νο 4»

⁵⁶ Κ. Μαρξ & Φ. Ένγκελς, *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2011, σελ. 7

⁵⁷ Κ. Μαρξ & Φ. Ένγκελς, *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, σελ. 8

⁵⁸ Κ. Μαρξ & Φ. Ένγκελς, *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, σελ. 8

ολότελα άλλη από την εργατική τάξη του 1864, τη στιγμή της ίδρυσής της»⁵⁹.

Ο Ένγκελς έγραψε στο τέλος του «Για την Ιστορία της Ένωσης των Κομμουνιστών» (1885) πως «Τότε ήταν υποχρεωμένοι να δουλεύουν παράνομα οι λίγοι άνθρωποι που είχαν φτάσει ως την κατανόηση του ιστορικού λόγου, και να συγκεντρώνονται κρυφά κατά μικρές ομάδες από 3 ως 20 άνθρωποι. Σήμερα το γερμανικό προλεταριάτο δεν έχει πια ανάγκη από επίσημη οργάνωση, ούτε νόμιμη ούτε μυστική. Η απλή αυτονόητη συνοχή ομοϊδεατών συντρόφων που ανήκουν στην ίδια τάξη είναι αρκετή για να συγκλονίσει ολόκληρο το γερμανικό ράιχ, χωρίς καταστατικό, χωρίς διοικήσεις, χωρίς αποφάσεις και άλλους χειροπιαστούς τύπους»⁶⁰. (Με αυτά τα λόγια ειρωνεύεται ο Ένγκελς την πολιτική του Βίσμαρκ, που ήθελε να απαγορεύσει το προλεταριακό κόμμα και να στραγγαλίσει το εργατικό κίνημα, θέλοντας να δείξει πόσο ισχυρό είχε γίνει που μπορούσε να επιβιώσει ακόμα και υπό διωγμό και χωρίς επίσημη οργάνωση).

Ο ίδιος ο Μαρξ συνοψισε αυτό με τη φράση: «Η εργατική τάξη είναι επαναστατική ή δεν είναι τίποτα»⁶¹. Το όργανο, ο αναγκαίος τόπος αυτής της “συνείδησης” είναι το κόμμα: «Το προλεταριάτο δεν μπορεί να δράσει ως τάξη, εκτός αν είναι οργανωμένη σε ένα ανεξάρτητο κόμμα»⁶². Αυτή η τόσο απλή δήλωση μας φανερώνει πως και στο μυαλό του Μαρξ ο ρόλος του κόμματος είναι πρωταγωνιστικός στην προσπάθεια άνθισης της εργατικής τάξης.

Τι ήταν άλλωστε η Διεθνής Ένωση των Εργατών που ιδρύθηκε το 1864; Επί της ουσίας ένα κόμμα. Όπως ο ίδιος ο Μαρξ έγραψε: «Η διεθνής ιδρύθηκε για να αντικαταστήσει τα διάφορα σοσιαλιστικά και μισοσοσιαλιστικά τμήματα με μια πραγματικά αγωνιστική οργάνωση της εργατικής τάξης»⁶³. Η Διεθνής ένωση των εργατών βασίστηκε στην μετέπειτα αρχή του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, την οποία αργότερα θα κήρυττε ο Λένιν. Ανώτατο όργανο ήταν το ετήσιο συνέδριο, το συνέδριο εξέλεγε από τα μέλη του για ένα χρόνο το κεντρικό, ή όπως ονομάστηκε αργότερα, το γενικό συμβούλιο, που ήταν το ανώτερο όργανο της Διεθνούς στο χρονικό διάστημα που μεσολαβούσε ως το επόμενο συνέδριο.

Στο συνέδριο του 1872 ξέσπασε σφοδρή διαμάχη ανάμεσα στη φράξια γύρω από τον Καρλ Μαρξ, η οποία στήριζε τη συμμετοχή στις κοινοβουλευτικές εκλογές, και τη φράξια γύρω του Μπακούνιν, που αντιτάχτηκε σθεναρά σε μια τέτοια συμμετοχή. Η φράξια αυτή έχασε την ψηφοφορία, ωστόσο αυτό δεν ήταν αρκετό για τον Μαρξ και στο τέλος του συνεδρίου ο Μπακούνιν και διάφοροι άλλοι που ανήκαν στη φράξια αποβλήθηκαν για συγκρότηση μυστικής οργάνωσης (Αλλιάνς) μέσα στη Διεθνή. Χωρίς να εστιάζουμε στην θεωρητική διαμάχη Μαρξ – Μπακούνιν, ο παραλληλισμός είναι χρήσιμος ώστε να καταδειχθούν οι εσωτερικές έριδες εντός των κομμάτων και ο ανταγωνισμός για την κυριαρχία αυτών, τριάντα χρόνια πριν το «Τι να κάνουμε;» και την θεωρία του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού.

Ο Μαρξ έχει βαθιά πίστη στην πολιτική ικανότητα των μαζών και την ιστορική δημιουργικότητα του προλεταριάτου, πιστεύει πως η απελευθέρωση των εργαζομένων είναι έργο αυτών των ίδιων των εργαζομένων. Ο Μαρξ στο «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» δεν προχώρησε σε καμία διάκριση ανάμεσα στην προλεταριακή μάζα και το μαρξιστικό κόμμα. Το Μανιφέστο τονίζει πως οι “κομμουνιστές”, δηλαδή οι οπαδοί του Μαρξ, «δεν αποτελούν ένα ξεχωριστό κόμμα αντίθετο προς τα άλλα εργατικά κόμματα [...] δεν προβάλλουν καμία ιδιαίτερη θεωρία, ούτε και ζητούν από το προλεταριάτο να συμμορφωθεί προς μια οποιαδήποτε θεωρία. Στην πράξη, οι κομμουνιστές είναι το πιο αποφασισμένο, το πιο προχωρημένο τμήμα του εργατικού κινήματος του κάθε τόπου. Στη θεωρία, οι κομμουνιστές υπερέχουν απέναντι στους υπόλοιπους προλετάρους γιατί καταλαβαίνουν πιο καθαρά τις συνθήκες, την πορεία και τους γενικούς σκοπούς του προλεταριακού κινήματος. Αλλά ο άμεσος σκοπός τους είναι ο ίδιος με το σκοπό όλων των άλλων τμημάτων του προλεταριάτου»⁶⁴.

⁵⁹ Κ. Μαρξ & Φ. Ένγκελς, *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, σελ. 18

⁶⁰ Κ. Μαρξ & Φ. Ένγκελς, *Διαλεκτά Έργα*, Τόμος II, Εκδοτικό της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα, 1951, σελ. 412

⁶¹ Κ. Μαρξ, *Επιστολή στον Σβάιτσερ*, (1865)

⁶² London Conference of the International Workingmen's Association, 1871

⁶³ Κ. Μαρξ, *Επιστολή στον Μπόλτε*, (1871)

⁶⁴ Κ. Παπαϊωάννου, *Η Γένεση του Ολοκληρωτισμού*, σελ.71-72

«Η χειραφέτηση της εργατικής τάξης πρέπει να κατακτηθεί από την ίδια την εργατική τάξη»⁶⁵.

Κατά συνέπεια, η βασική διαφορά μεταξύ των δύο –αν πρέπει να βρούμε κάποια-, είναι πως ο Μαρξ πιστεύει πως η σοσιαλιστική συνείδηση πηγάζει αυθόρμητα μέσα από την ίδια την λογική της πάλης των τάξεων, σε αντιδιαστολή με την άποψη του Λένιν πως το προλεταριάτο δεν είναι σε θέση να υψωθεί δίχως καθοδήγηση από την επαναστατική συνείδηση. Όμως και αυτή η διαφορά έχει άμεση σχέση με την ιστορική συγκυρία, γιατί ο Μαρξ όταν τα λέει αυτά έχει στον νου του τη μεγάλη στιγμή της Κομόνας, όμως το τσάκισμά της έδειξε την αναγκαιότητα της μεγαλύτερης πειθαρχίας, οργάνωσης και καθοδήγησης, ώστε να μακροημερεύσει το εγχείρημα της προλεταριακής εξουσίας. Άλλωστε και ο ίδιος Μαρξ, επί της ουσίας, δεν ήταν ο “φάρος” του προλεταριάτου;

Για τον Λένιν η ταξική πάλη δεν αποτελεί αυτοματισμό, ο οποίος τίθεται σε λειτουργία από μόνος του. Οι τάξεις μπορούν να υπάρχουν, όμως η ταξική πάλη να μη λαμβάνει χώρα⁶⁶. Γι’ αυτό και τονίζει πως «Θα ήταν λάθος να νομίζει κανείς πως οι επαναστατικές τάξεις έχουν πάντα αρκετή δύναμη για να πραγματοποιήσουν την επανάσταση, όταν αυτή η επανάσταση έχει ωριμάσει πέρα για πέρα, λόγω των συνθηκών της κοινωνικο-οικονομικής εξέλιξης. Όχι, η ανθρώπινη κοινωνία δεν είναι συγκροτημένη τόσο έλλογα και τόσο βολικά για τα πρωτοπόρα στοιχεία. Η επανάσταση μπορεί να ωριμάσει, ενώ οι δυνάμεις των επαναστατών δημιουργών αυτής της επανάστασης μπορεί να φανούν ανεπαρκείς για την εκτέλεσή της»⁶⁷.

«Ο μαρξισμός, διαπαιδαγωγώντας το εργατικό κόμμα, διαπαιδαγωγεί την πρωτοπορία του προλεταριάτου, που είναι ικανή να πάρει την εξουσία και να οδηγήσει όλο το λαό στο σοσιαλισμό, να κατευθύνει και να οργανώσει το νέο καθεστώς, να είναι ο δάσκαλος, ο καθοδηγητής, ο αρχηγός όλων των εργαζομένων και όλων εκείνων που γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης, στην οργάνωση της κοινωνικής τους ζωής, χωρίς την αστική τάξη και ενάντια στην αστική τάξη»⁶⁸.

Ας συνοψίσουμε με αυτό: «Το ότι το προλεταριάτο δεν μπορεί να καταλάβει την πολιτική εξουσία, που μόνη αυτή θα ανοίξει της πύλες προς τη νέα κοινωνία, χωρίς βίαιη επανάσταση είναι κάτι, στο οποίο συμφωνούμε. Αν το προλεταριάτο πρόκειται να είναι αρκούτσως ισχυρό, ώστε να νικήσει την κρίσιμη μέρα, είναι ουσιώδες –και ο Μαρξ και εγώ υποστηρίζαμε αυτό από το 1847- να συγκροτήσει ένα αυτοτελές κόμμα, διακριτό από και αντιτιθέμενο σε όλα τα άλλα, με συνείδηση του εαυτού του ως ταξικού κόμματος. Αυτό δε σημαίνει, ωστόσο, ότι το λεγόμενο κόμμα δεν μπορεί ευκαιριακά να χρησιμοποιεί άλλα κόμματα για τους δικούς του σκοπούς. Ούτε σημαίνει ότι δεν μπορεί προσωρινά να υποστηρίζει άλλα κόμματα για την προώθηση μέτρων, που είτε προς άμεσο όφελος του προλεταριάτου ή προκαλούν πρόοδο στην κατεύθυνση της οικονομικής ανάπτυξης ή της πολιτικής ελευθερίας. [...] Κανένα κόμμα δεν μπορεί να επιβιώσει και να ακμάσει, εφόσον μετριοπαθείς και ακραίες τάσεις δεν αναπτύσσονται και δε συγκρούονται ακόμη μεταξύ τους μέσα στις γραμμές του και ένα [κόμμα] που εκτοπίζει τις πλέον ακραίες τάσεις αυτονόητα θα προωθήσει απλά την ανάπτυξή τους. Το εργατικό κίνημα εξαρτάται από την ανελέητη κριτική απέναντι στην υπάρχουσα κοινωνία, η κριτική είναι γι’ αυτό ανάσα ζωής. Πώς είναι, συνεπώς, δυνατόν να αποφεύγει να υφίσταται κριτική ή να προσπαθεί και να αποφεύγει τη συζήτηση; Ζητούμε, λοιπόν, από τους άλλους να μας παραχωρούν το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου, έτσι ώστε να το καταργούμε και πάλι μέσα στις τάξεις μας;»⁶⁹

⁶⁵ Κ. Μαρξ, *Γενικό Καταστατικό της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών*, Διαλεχτά Έργα, τομ. Ι, σελ. 452

⁶⁶ Δ. Βασιλειάδης, *Ο Μαρξ, ο Λένιν, ο Γκράμσι και η πολιτισμική ηγεμονία της Αριστεράς*, ΚΨΜ, Αθήνα, 2011, σελ. 27

⁶⁷ Β. Λένιν, *Η τελευταία λέξη της ισκρικής τακτικής*, Άπαντα, τομ. 9, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1985 σελ. 354

⁶⁸ Β. Λένιν, *Κράτος και Επανάσταση*, Άπαντα, τομ. 25, σελ. 411

⁶⁹ Φ. Ένγκελς, *Επιστολή στον Τρίερ*, (1889)

Βιβλιογραφία

Βασιλειάδης, Δ., (2011), «Ο Μαρξ, ο Λένιν, ο Γκράμσι και η πολιτισμική ηγεμονία της Αριστεράς», ΚΨΜ, Αθήνα

Γκούρκο, Λ., (2014), «Ο Λένιν τον Οκτώβρη», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Holloway, J., (2002), «Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να αλλάξουμε την εξουσία. Το νόημα της επανάστασης σήμερα», Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα

Καραμπελιάς, Γ., (2004), «Η θεμελιώδης παρέκκλιση», Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα

Καστοριάδης, Κ., (1985), «Η Γραφειοκρατική Κοινωνία», Εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα

ΚΕ του ΚΚΣΕ, (1945), «Ιστορία του κομμουνιστικού κόμματος της σοβιετικής ένωσης», Τα νέα βιβλία, Αθήνα

Λένιν Ι. Β., (2010), «Τι να κάνουμε;», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (2008), «Για το προλεταριακό κόμμα νέου τύπου», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (2012), «Ένα βήμα εμπρός δύο βήματα πίσω», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (2004), «Η προλεταριακή επανάσταση και ο αποστάτης Κάουτσκι», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (2009), «Ο αριστερισμός παιδική αρρώστια του κομμουνισμού», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (1985), «Η πολιτική κατάσταση», Άπαντα, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (1985), «Σχέδιο Απόφασης για την τρέχουσα πολιτική στιγμή», Άπαντα, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (2007), «Κράτος και Επανάσταση», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λένιν, Ι. Β., (1985), «Η τελευταία λέξη της ισκρικής τακτικής», Άπαντα, τομ. 9, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Λούξεμπουργκ, Ρ., (1990), «Σοσιαλισμός και Δημοκρατία (Οργανωτικά προβλήματα της ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας)», Εκδόσεις Κοροντζή, Αθήνα

Μαρξ, Κ., (2012), «Η 18^η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη», Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα

Μαρξ, Κ., (1951), «Γενικό Καταστατικό της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών», Διαλεχτά Έργα, Εκδοτικό ΚΕ ΚΚΕ, Αθήνα

Μαρξ, Κ., Ένγκελς, Φ., (1951), «Διαλεχτά Έργα», Τόμος ΙΙ, Εκδοτικό της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα

Μαρξ, Κ., Ένγκελς, Φ., (2011), «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος», Αθήνα

Μουσούρος Γ. Ν., (1979), «Η θεωρία του Λένιν για το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό», Αγώνας, Αθήνα

Παπαϊωάννου, Κ., (1959), «Η Γένεση του Ολοκληρωτισμού», IMAGO, Αθήνα

Τζόνστοουν Μ., (χ.χ.ε) «Σοσιαλισμός, δημοκρατία και μονοκομματικό σύστημα», Αγώνας, Αθήνα

Χρύσης, Α., (2009), «Για τη διαλεκτική εξουσίας και επανάστασης», Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ – ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ - ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Bensaid D., «Ο λενινισμός στον 21ο αιώνα» (συνέντευξη), περιοδικό Σπάρτακος

Ένγκελς, Φ., «Επιστολή στον Τρίερ», (1889)

London Conference of the International Workingmen's Association, (1871)

Μαρξ, Κ., «Επιστολή στον Σβάιτσερ», (1865)

Μαρξ, Κ., «Επιστολή στον Μπόλτε», (1871)

Πρακτικά του 6^{ου} συνεδρίου του ΡΣΔΕΚ

Rossanda, R., «Class and Party», περιοδικό «Μανιφέστο II, No 4»

ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΑ

Ιντελιγκέντσια: Με τον όρο ιντελιγκέντσια (intelligentsia) είναι γνωστό το σύνολο των διανοουμένων μέσα σε μία κοινωνία, θεωρούμενο ως κοινωνικός παράγοντας.

Κάουτσκι: Ο Καρλ Κάουτσκι (1854 - 1938) ήταν Γερμανός πολιτικός, θεωρητικός του Σοσιαλισμού, ηγετική μορφή του γερμανικού σοσιαλδημοκρατικού κινήματος και της Β΄ Διεθνούς (Σοσιαλιστική Διεθνής 1889-1916), αρνητής των λενιστικών προτύπων εξουσίας.

Κερένσκι: Ο Αλεξάντρ Φιόντοροβιτς Κερένσκι (1881 – 1970) ήταν Ρώσος δικηγόρος και πολιτικός, ο οποίος υπηρέτησε ως ο δεύτερος Πρωθυπουργός της Ρωσικής Προσωρινής Κυβέρνησης από Ιούλιο έως Νοέμβριο 1917. Ηγέτης των μετριοπαθών σοσιαλιστών της Τρουντοβικής φράξιας του Σοσιαλ-Επαναστατικού Κόμματος, ο Κερένσκι είναι κεντρική μορφή της Ρωσικής Επανάστασης.

Κορνίλοφ: Ο Λαβρ Γκεόργκιεβιτς Κορνίλοβ (1870 - 1918) ήταν Ρώσος Στρατηγός κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και του Ρωσικού Εμφυλίου Πολέμου. Γνωστός για το αποτυχημένο πραξικόπημα του Αυγούστου/Σεπτεμβρίου 1917 που είχε σκοπό να ενισχύσει την Προσωρινή Κυβέρνηση, αλλά που έληξε με τη σύλληψη του Κορνίλοφ από τον Κερένσκι και την ανατροπή του τελευταίου από τους Μπολσεβίκους.

Μπλανκισμός: Ο Μπλανκισμός αναφέρεται σε μια αντίληψη της επανάστασης, η οποία αποδίδεται στον Αύγουστο Μπλανκί (1805-1881) και η οποία υποστηρίζει ότι η σοσιαλιστική επανάσταση θα πρέπει να διενεργείται από μια σχετικά μικρή ομάδα αποτελούμενη από εξαιρετικά οργανωμένους και μυστικοπαθείς συνωμότες. Έχοντας καταλάβει την εξουσία, οι επαναστάτες θα χρησιμοποιούσαν τη δύναμη του κράτους για να εισάγουν το σοσιαλισμό. Ο Μπλανκισμός διακρίνεται από τα άλλα σοσιαλιστικά ρεύματα -κυρίως από το Μαρξιστικό- με διάφορους τρόπους: σε αντίθεση με τον Μαρξ, ο Μπλανκί δεν πίστευε στο κυρίαρχο ρόλο της εργατικής τάξης, ούτε στα λαϊκά κινήματα. Αντ' αυτού πίστευε ότι η επανάσταση θα πρέπει να πραγματοποιείται από μια μικρή ομάδα επαγγελματιών, αφιερωμένων επαναστατών, η οποία θα δημιουργήσει μια προσωρινή δικτατορία δια της βίας. Αυτή η δικτατορία θα επιτρέψει την εφαρμογή μιας νέας τάξης πραγμάτων, μετά την οποία η εξουσία θα ήταν τότε δυνατόν να παραδοθεί στους ανθρώπους.

Οικονομιστές: Ιδεολογική και πολιτική κίνηση, που διαμορφώθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα στους κόλπους του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, σε αντίθεση προς τον επαναστατικό μαρξισμό. Κατά τους θεωρητικούς του οικονομισμού, η εργατική τάξη έπρεπε να διεξάγει μόνο οικονομικούς αγώνες και όχι πολιτικούς.

Οπορτουνισμός: Συμμόρφωση προς την αστική νομιμότητα (με μαρξιστικούς όρους), άρα η εγκατάλειψη της επανάστασης.

Σάιντεμαν: Ο Φίλιπ Σάιντεμαν (1865 - 1939) ήταν ηγετικό στέλεχος του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της Γερμανίας κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Σβόμπποτα: Περιοδικό που έβγαине στην Ελβετία από την «επαναστατική σοσιαλιστική».

Σοβιέτ: Η ρωσική λέξη σοβιέτ (συμβούλιο) έγινε διεθνής πολιτικός όρος με τη σημασία των συμβουλίων αντιπροσώπων που αποτέλεσαν τη βάση της πολιτικής οργάνωσης των εργατών κατά την Οκτωβριανή Επανάσταση, και στη συνέχεια του λαϊκοδημοκρατικού πολιτεύματος της Σοβιετικής Ένωσης.

Τρέιντγουνιονισμός (συνδικαλισμός): η οργάνωση των εργαζομένων σε σωματεία (συνδικάτα) με σκοπό τη βελτίωση των αμοιβών τους, των συνθηκών εργασίας και ασφάλισης καθώς και το σύνολο των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την οργάνωση αυτή.

